

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА**

УДК 636.15:636.4
№ держ. реєстрації 0111U004035
Інв. № _____

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Директор Інституту
свинарства і агропромислового
виробництва НААН
_____ В.М. Волощук
2012.12.29

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**РОЗРОБИТИ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ГАЛУЗІ
СВИНАРСТВА ЗГІДНО ВИМОГ СОТ
(заключний)**

Заступник директора інституту
з наукової роботи, кандидат
біологічних наук

Шостя А.М.

Науковий керівник,
кандидат сільськогосподарських
наук

Кравченко О.І.

2012

Список авторів

Заст. директора з
наукового забезпечення
виробничих процесів,
к. с.-г. н

Кравченко О.І.

Зав. лабораторії
економічного аналізу та
прогнозування

Смислов С.Ю.

Старший науковий
співробітник, к.с.г.н.

Онищенко А.О.

Науковий співробітник,
к.е.н.

Бейдик Н.М.

Науковий співробітник

Мікрюков О.В.

Провідний інженер
Інституту колоїдної
хімії та хімії води НАН
України

Козловська М.В.

РЕФЕРАТ

Звіт про науково-дослідну роботу: 79 сторінок, 3 рисунки.

Об'єкт дослідження – комплекс Європейських регуляторних актів та програм державної підтримки свинарства в умовах членства в СОТ

Мета роботи – проаналізувати структурну модель комплексу Європейської регуляторної бази за діючими механізмами фінансового та інституційного забезпечення систем державної підтримки галузі свинарства, сформувати систему державної підтримки при переорієнтації програм згідно вимог СОТ.

Методи досліджень - монографічний, розрахунково-конструктивний (обробка даних); економіко-статистичний, економіко-математичний.

Розроблено екологічні критерії виробництва продукції свинарства, методологію екологічного оцінювання продукції за міжнародними вимогами та система підтримки товаровиробників для виконання вимог при проходженні екологічної сертифікації.

Результати досліджень впроваджено в Міністерстві аграрної політики та продовольства України, Державному підприємстві “Екозбереження, нормування та інновацій ” Міністерства екології та природних ресурсів України.

СОТ, СВИНАРСТВО, ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА, ЕКОЛОГІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО, КРИТЕРІЇ, СЕРТИФІКАЦІЯ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- COT – світова організація торгівлі
- ФАО (FAO, Food and Agricultural Organization) — продовольча сільськогосподарська організація організації об'єднаних націй
- ЄС – Європейський Союз
- КМУ – Кабінет міністрів України
- GEN (Global Ecolabelling Network) - Глобальна мережа екомаркування
- ERA-WIDE
- СНД – Співдружність незалежних держав
- BECOTEP (The Bio-Economy Technology Platforms) – Технологічні платформи з біо-економіки
- ETP Food For Life – Європейська технологічна платформа з біоекономіки
- ГАН (Global Animal Health) – глобальне здоров'я тварин
- EPSO (The European Plant Science Organisation) – європейська наукова організація з питань ветеринарно-санітарних вимог щодо рослин для годівлі тварин
- EuropaBio (European Association for Biotech Industry) – європейська асоціація з біотехнології
- FABRE TP (Sustainable Farm Animal Breeding and Reproduction Technology Platform) - технологічна платформа сталого розвитку тваринництва і репродукції
- ЄЄЗ – Європейська економічна зона
- АПК України – агропромисловий комітет України
- НААН – Національна академія аграрних наук
- РАСГН – Російська академія сільськогосподарських наук
- ISO – міжнародні стандарти

ISO 9001: 2000 – міжнародні стандарти з системи менеджменту якості
НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points) – система управління безпечністю харчових продуктів

GMP – належна виробнича практика

GVP - належна ветеринарна практика

GFP - належна сільськогосподарська практика

GEP - належна практика охорони довкілля

GHP - належна гігієнічна практика

IATCA - міжнародна асоціація з атестації та підготовки експертів-аудиторів

ILAC - міжнародний Форум з акредитації лабораторій

CENELEC - Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці

EOQ - Європейська організація якості

EFQM - Європейський фонд з управління якістю

EQNET - Європейська організація з випробувань та сертифікації систем якості

EAC - Європейська акредитація сертифікаційної діяльності

УкрСЕПРО - державна система обов'язкової сертифікації

СЯ - система якості

ДСТУ – державний стандарт України

ГМО – генетично модифіковані організми

УСГ – Угода про сільське господарство

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	7
1 Огляд літератури	9
2 Матеріал і методи досліджень	22
3 Результати досліджень	26
3.1 Аналіз структуру вимог до систем підтримки ринків свинарства за програмами СОТ та ФАО	26
3.2 Дослідження механізмів контролю виробництва та допущення продукції свинарства до ринкового обігу за базовими напрямками (в структурі безпечності харчового ланцюга й збереження біорізномаття), в складі Європейської регуляторної бази	30
3.3 Аналіз структури вимог до інформаційного забезпечення регуляторного комплексу, шляхом державної підтримки галузі, зокрема за напрямками та формами виробництва, переробки, маркетингу, науково-технологічного забезпечення цих процесів в рамках національних та міжнародних можливостей	37
3.4 Визначення інструментів впливу на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ	39
3.5 Визначення вимог до лабораторії з екологічної сертифікації продукції та обґрунтування систему державної підтримки їх створення	41
3.6 Створення структури методики з відстеження кормових компонентів та якості м'яса за вимогами міжнародних стандартів	52
3.7 Моделювання параметрів екологічного оцінювання продукції (система оцінювання інноваційного рівня підприємства)	53
3.8 Розробка пропозицій щодо підтримки виробників екологічної продукції свинарства	65
ВИСНОВКИ	73
РЕКОМЕНДАЦІЇ	75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	77

ВСТУП

Забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва потребує формування на відповідному рівні фінансових ресурсів. Навіть в умовах ринкової економіки значну роль відіграє державна підтримка галузі. Слід зазначити, що підходи до формування та розміри державної підтримки в значній частині країн світу визначаються виходячи з правил Світової організації торгівлі (СОТ), що формувалися протягом останніх чотирьох десятиліть.

Приєднання України до СОТ визначає коло актуальних проблем, пов'язаних з глобалізацією економічних і торгівельних відносин. Останні дорівнюють 95% об'ємів світової торгівлі, задіяних через СОТ [2]. Таке положення потребує від виробників, зокрема свинини, інших підходів до інтенсифікації своїх виробництв, якості продукції, а також високого рівня послуг та менеджменту. Ринок стає більш відкритим, конкуренція більш жорсткою і найбільш хворобливо на ці процеси реагує сільськогосподарський сектор, зокрема тваринництво в т.ч. свинарство. Соціологічна аналітика виявляє основні проблеми, з якими залишається свинарство: застаріле обладнання і технології, висока вартість кормових ресурсів, обмеженість коштів на модернізацію та наукові дослідження, цінова неконкурентоспроможність, наводнення ринку імпортованим м'ясом та кормовими добавками, недосконалі законодавство, стандарти, сертифікати тощо [1].

В умовах членства України в СОТ створюються нові системи регулювання ринку, які повинні максимально відповідати Європейським вимогам до менеджменту якості та безпеки харчової продукції й узгоджуватись з глобальними програмами ФАО щодо збереження біорізномаяття.

На сьогоднішній день здійснюється секторальний підхід до аграрного ринку, в рамках якого запроваджується безпосереднє застосування правових норм та правил Євросоюзу, а також норм і правил провідних міжнародних асоціацій, що вже відбувається в системі рослинництва.

Слід зазначити, що в Україні немає підприємств тваринницького профілю в галузі свинарства, сертифікованих за вимогами Єврокомісії, до останнього часу не розкрито питання щодо послідовної адаптації до вимог СОТ та можливостей зміни акцентів регуляторного впливу держави на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ.

Враховуючи необхідність термінового виправлення такої ситуації, необхідно розробити механізм державної підтримки галузі свинарства згідно вимог СОТ та визначити інструменти його регулювання.

В основу проекту покладені наукові розробки з питань аналізу вимог СОТ та ЄС у галузі свинарства, сформовані в процесі вивчення та адаптації систем підтримки, та практичний досвід стосовно гармонізації світових вимог до сучасного ринкового простору та глобальних агроекологічних програм, для створення конкурентоспроможного аграрного сектору України в аспекті галузі свинарства.

1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

В умовах членства України в СОТ створюються нові системи регулювання ринку, які повинні максимально відповідати Європейським вимогам до менеджменту якості та безпеки харчової продукції й узгоджуватись з глобальними програмами ФАО щодо збереження біорізномаяття.

На сьогоднішній день здійснюється секторальний підхід до аграрного ринку, в рамках якого запроваджується безпосереднє застосування правових норм та правил Євросоюзу, а також норм і правил провідних міжнародних асоціацій, що вже відбувається в системі рослинництва [4].

Критерії підтримки галузей першочергово визначаються науковцями за напрямками, що визначають доступ продукції до ринків СОТ. Для харчової продукції - це ТС 34 Food products, де функції секретаріату виконує AFNOR (Association française de normalisation) з відділенням у Бразилії (The Associação Brasileira de Normas Técnicas – ABNT), за тісної взаємодії з Глобальною мережею екомаркування – Global Ecolabelling Network (GEN). Науковці цехкомітету, на замовлення держав та виробників, розробляють різні програми, що спрямовані на задоволення потреб національних компаній. Зокрема, ABNT організовує і підтримує ознаки відповідності із нормами, застосовуваними в добровільній чи обов'язкової схемах сертифікації продукції, безпосередньо систем якості, систем екологічного управління та окремих продуктів [6].

Загальна кількість розроблених стандартів харчового напряму становить 764 нормативних акти, але вони переважно стосуються хіміко-біологічних та інформаційних систем контролю (за інформаційним аспектом контролю технологій та відстеження застосування компонентів, що

використовуються при виробленні продукції свинарства, важливе місце посідає ще й Підкомітет з аграрної електроніки). Технологічні та харчові якості продукції здебільшого визначаються Комісією Кодексу Аліментаріус, але цей напрям взаємодії з ринком в Україні сформований лише на стадії медико-санітарного контролю і слабо пов'язаний з технологією виробництва (а звідси - і з системами та якістю племінної оцінки тварин). Перелічені компоненти узагальнюються Науковими Комітетами ЄС за регуляторним впливом: економічним, екологічним, регіональним, з питань харчової безпеки, з питань формування загального наукового простору та розширення досліджень та інновацій (ERA-WIDE) [9].

Розвинені країни світу мають специфічні програми підтримки галузі свинарства, в складі інших напрямків тваринництва, що мають певні відмінності, за узгоджених базових принципів, що відповідають сучасним етапам запровадження науково-технічного прогресу.

Міжнародна торгівля сільськогосподарською продукцією в рамках СОТ регулюється прийнятою у результаті Уругвайського раунду переговорів Угодою про сільське господарство, що передбачає переведення всіх нетарифних бар'єрів щодо імпорту сільськогосподарської продукції в тарифи і визначення їх верхньої межі; поступове зниження імпортних тарифів; скорочення внутрішньої підтримки та експортних субсидій для сільського господарства [4, 19].

Спільною рисою для розвинених країн є процес переорієнтації програм підтримки з виробничих процесів до екологізації та програм збереження біорізномаяття, а також мало витратних технологій, енерго- та ресурсозбереження в процесі пристосування до змін клімату, органічного виробництва й розширення ринку етно-продукту. Європейські країни інтегрують ці програми у вигляді науково-технологічних платформ глобальної зорієнтованості, до яких приєдналось більшість країн СНД

(загальний напрям біоекономіки, заснованої на інноваційних знаннях) [16]. Розширення ринкових структур, інвестиційних та управлінських можливостей в рамках Європейського руху інноваційних платформ сталої біоекономіки: BECOTEP – «The Bio-Economy Technology Platforms», до якого з 2006 року активно приєднуються більшість країн СНД у вигляді національних програм та платформ. Росія вже створює й регіональні осередки згідно з європейськими вимогами.

Наукова координація інноваційних програм здійснюється наступними структурами та програмами ЄС, що відрізняються за кожним галузевим напрямом: www.ciaa.eu, [Cordis - Seventh Framework Programme \(FP7\)](#), [Cordis - European Technology Platforms -Individual Platforms](#), [Cordis - European Technology Platforms](#), [European Commission - Research - Biosociety and the Knowledged-Based Bio-Economy](#), [European Commission - The Research Activities](#), [European Commission - Commissioners - Janez Potočnik](#), [ERA-NETs in FP6](#), [ERA-NETs in FP7](#), [The Standing Committee on Agricultural Research \(SCAR\)](#), [The Knowledge Based Bio-Economy Network \(KBBE-NET\)](#), [The BECOTEPS project - Cordis](#) [5].

Координація розроблення й запровадження усіх інституційних вимог щодо продукції свинарства ЄС та прилеглих країн, в аспекті глобальних ринків і інноваційних проектів по всіх ринкових процесах, здійснюється відділенням свинарства Європейської Харчової платформи ETP Food For Life, з питань ветеринарно-санітарних вимог ГАН (Global Animal Health), щодо рослин для годівлі тварин EPSO (The European Plant Science Organisation), за біотехнологічними напрямками [EuropaBio](#) (European Association for Biotech Industry), а за племінними процесами FABRE TP (Sustainable Farm Animal Breeding and Reproduction Technology Platform) [19].

Заходи внутрішньої підтримки сільського господарства за їхнім впливом на виробництво класифікуються на три групи: “зелений кошик”,

“блакитний кошик” та “жовтий кошик”. Заходи, які належать до двох перших груп, вважаються такими, що не мають стимулюючого впливу на виробництво і не підлягають скороченню. На відміну від цього, заходи, які належать до “жовтого кошика” і визначаються як сукупний вимір підтримки сільського господарства, мають стимулюючий вплив на виробництво й “викривляють” торгівлю, тому підлягають скороченню.

Слід зазначити, що в Україні загалом існує значно нижчий рівень державної підтримки сільського господарства, ніж у розвинених країнах. Видатки на зазначені цілі останніми роками становили близько 0,5 ВВП, тоді як в Угорщині – 1,8, Японії та ЄС – по 1,7, Чехії – 1,6, США – 1,5, Канаді – 1,3, Росії – 0,8%. З розрахунку на душу населення субсидії були: в Японії – 566 дол., США – 350, ЄС – 336, Канаді – 163, Угорщині – 111, Чехії – 100, Росії – 60, а в Україні – лише 3,3 дол. США. Розвинені країни загалом виділяють на підтримку конкурентоспроможності сільського господарства 1 млрд. дол. США щодня [8].

Досвід багатьох країн показує, що у витратах на внутрішню підтримку зростає частка заходів “зеленого кошика”. За даними Секретаріату СОТ, все більше країн віддають перевагу цим заходам, які практично не впливають на розширення аграрного виробництва, проте сприяють поліпшенню умов функціонування аграрного сектора. Тому для України було б доцільним збільшувати фінансування саме зазначених заходів.

Що стосується експортних субсидій для сільськогосподарської продукції, то Україна не використовувала їх у минулому і взяла на себе зобов’язання не використовувати в майбутньому. Взагалі із більш як 140 держав-членів СОТ – лише 25 пов’язані зобов’язаннями по експортних субсидіях, що дають змогу законно використовувати їх до певного часу.

Відмінності умов вступу в СОТ між учасникам Уругвайського раунду і країнами, які приєдналися пізніше, найбільш очевидні в галузі пропозицій

щодо доступу на ринок. Причина у тому, що Угода про сільське господарство не містить детального опису вимог до лібералізації тарифів для нових претендентів. Тому в практиці рівень тарифних пропозицій країн-претендентів по конкретних продуктах потрібно узгодити у ході двосторонніх переговорів із зацікавленими членами СОТ.

Реально на двосторонніх переговорах у претендентів нині набагато менше свободи у встановленні прийнятних для них тарифних ставок на стратегічні продукти – зернові, цукор, молочні продукти тощо. Таким чином, зобов'язання щодо доступу на ринок для нових членів стали більш обтяжливими, ніж для країн, які вже є членами СОТ [3].

Важливо, що для одержання членства у СОТ Україна повинна привести свою політику у відповідність з усіма без винятку умовами цієї організації. Тому вона має бути готовою до такої співпраці, насамперед щодо прискорення переходу до ринкової економіки та продовження інституційних реформ. Зокрема, це стосується створення умов для подальшого підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора [6].

Одним з шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України є покращення якості сільськогосподарської продукції, а саме: формування національних підходів до нових стандартів якості; розуміння якості сільськогосподарської продукції в контексті генетично модифікованих культур, що тісно пов'язано з менталітетом населення; вирішення проблем споживання тваринницької продукції виробленої при основі стимуляторів росту. Наприклад, якщо у США та Канаді сільськогосподарську продукцію, вироблену із генетично модифікованих культур, вільно купують на ринку, то в Європейському Союзі існують побоювання щодо її негативного впливу на здоров'я, і продаж такої продукції заборонено [8].

Для України надзвичайно важлива і необхідна розробка нових стандартів якості на продовольчі товари, які відповідають вимогам СОТ, вдосконалення ветеринарно-санітарних та карантинних вимог, встановлення досить жорстких обмежень на імпорту трансгенної й інших видів продукції, заборонених до ввезення згідно з вітчизняним законодавством. Повинні бути чітко розмежовані харчові продукти, які виробляються природним шляхом без застосування хімічної обробки, змін у генній структурі, без хімічних домішок, що подовжують строк зберігання, поліпшують смакові якості, зовнішній вигляд тощо, від харчових продуктів, які вироблені із застосуванням усього цього. На нашу думку, реалізація такої концепції матиме як результат зростання конкурентоспроможності вітчизняних продовольчих товарів на внутрішньому ринку та (що ще важливіше) спонукатимуть населення до вживання в їжу продуктів вищої якості [5, 12].

Взагалі в умовах лібералізації світового продовольчого ринку необхідно посилити контроль за якістю імпортованої продукції. Ця сфера регулювання повинна виходити на передній план у заходах щодо посилення захисту вітчизняних споживачів, внутрішнього ринку в цілому. Розв'язання цієї проблеми потребує збільшення обсягів фінансування, утримання й оснащення державних ветеринарних і карантинних служб. Важливо, що такі статті державного бюджету відповідно до Уругвайської угоди по сільському господарству належать до заходів “зеленого кошика” і не підлягають вимогам щодо скорочення.

За умовами СОТ, фінансування таких програм як підтримка виробництва продукції рослинництва та тваринництва, часткова компенсація вартості техніки, відсотків за кредити можливе або на мінімальному рівні, тобто не більше 5% вартості відповідної валової продукції (умова *de minimis* 5%), або за умови, якщо це не справлятиме спотворюючого впливу на торгівлю чи виробництво.

По програмах «зеленої скриньки» є можливість збільшення асигнувань оскільки вони не обмежуються вимогами СОТ [14].

До них відносяться:

- підтримка доходів виробників сільськогосподарської продукції, що не пов'язана з виробництвом;
- допомога на структурну перебудову та реструктуризацію виробничої діяльності з метою підвищення конкурентноздатності виробництва;
- відшкодування збитків від стихійних лих;
- створення державних резервів для забезпечення продовольчої безпеки;
- боротьба з шкідниками та хворобами;
- розвиток інфраструктури на селі;
- підтримка депресивних територій;
- консультаційні та дорадчі послуги;
- охорона навколишнього середовища;
- науково-дослідні роботи, підготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів для села;
- підтримка діяльності пов'язаної з забезпеченням рівня якості та стандартів харчової продукції(утримання інспекцій, тощо).

У зв'язку з цим одним з найважливіших питань держпідтримки в умовах членства України в СОТ є переорієнтація програм державної підтримки із так званої «жовтої скриньки» на «зелену скриньку». Ці програми стануть пріоритетними оскільки за правилами СОТ вони класифікуються як такі, що не підлягають обмеженню [10].

Екомаркування на сьогодні є провідною світовою ознакою дружності товарів та послуг до біолого-географічного стану людини та засвідчує найвищий рівень прозорості та екологічності виробничих процесів по всіх

стадіях «життєвого циклу» продукції (сировина – виробництво – перевезення – переробка – зберігання – постачання – експлуатація – утилізація).

Оцінювання відповідності в Україні розпочинається за вимогами Технічного регламенту з екологічного маркування, затвердженого Постановою КМУ від 18 травня 2011 р. N 529, прийнятого на основі REGULATION (EC) No 66/2010 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 November 2009, що містить переглянуті європейські вимоги з екомаркування [17].

Технічний регламент встановлює вимоги щодо присвоєння і застосування необов'язкового (добровільного) екологічного маркування в Україні, регламентує процедуру розроблення та перегляду екологічних критеріїв.

Екологічна сертифікація та маркування продукції в Україні, у більшості випадків, застосовується лише до кінцевого продукту, що надходить споживачеві, не враховуючи весь ланцюг виробництва товару. В той же час у більшості розвинених країн світу застосування екомаркування засвідчує найвищий рівень прозорості і екологічності виробничих процесів за всіма стадіями "життєвого циклу" продукції (сировина - виробництво - перевезення - переробка - зберігання - постачання - експлуатація - утилізація, відносно усіх частин біосфери). Цей процес охоплює усі світові ринки, паралельно включаючи в себе показники максимальної "дружності" процесів виробництва і надання послуг до відновлення і збереження біорізноманітності природного середовища в кожному географічному регіоні.

Знак екологічного маркування на продукті - пряме свідоцтво якісних перевагах продукції і демонстрація того, що можливий негативний вплив продукту є мінімальним (як на стан здоров'я людини, так і на довкілля). Цей напрям формує нові важливі тенденції підвищення ефективності і прозорості

державних тендерних закупівель і стратегічних інвестицій. Розглянемо, на прикладі Європейського маркування, основні переваги застосування екологічного маркування продукції [11].

Європейське екомаркування є добровільною схемою, заснованою в 1992 році для заохочення бізнесу до просування на ринку продуктів і послуг, які є найменш шкідливими для довкілля. Товари і послуги з екологічним маркуванням у вигляді логотипу квітки дозволяють споживачам – у тому числі державним і приватним покупцям – легко їх ідентифікувати. На сьогодні екомаркування в ЄС охоплює широкий спектр продуктів і послуг, поповнюючись новими групами.

Зокрема, групи продуктів включають: засоби для прибирання, прилади, паперові вироби, текстильні вироби, вироби для будинку і саду, мастильні матеріали і послуги для туристів (житло).

Екомаркування ЄС є частиною широкого плану, щодо Стабільного Споживання і Виробництва та Стабільної Промислової Політики, прийнятого Комісією 16 липня 2008 року.

Логотип "квітка" допомагає виробникам, роздрібним торговцям і постачальникам послуг отримати визнання завдяки хорошим стандартам, що дозволяє покупцям робити надійний вибір. Незважаючи на простоту фірмового знаку, екологічні критерії є досить жорсткими і тільки найкращі, нешкідливі для довкілля продукти, мають право на використання екомаркування ЄС.

Більше того це - знак, якому споживачі можуть дійсно довіряти. Ці критерії узгоджуються на європейському рівні в результаті консультацій широкого кола експертів (науковці, неурядові організації та інші зацікавлені сторони) і саме маркування привласнюється тільки після підтвердження, що цей продукт відповідає цим високим екологічним і виробничим стандартам.

Європейське екомаркування дозволяє ідентифікувати товари та послуги, що мають мінімальний вплив на довкілля протягом всього їх життєвого циклу, від видобутку сировини до виробництва, використання та утилізації. Визнаний у всій Європі знак «Ecolabel» є добровільним знаком сприяння екологічній досконалості, якій можна довіряти.

Екологічне маркування ЄС – бренд, що швидко розвивається. Багато виробників, які прагнуть продавати свою продукцію в усій Європі, усвідомили вигоди, що приносить Європейське екомаркування. Продукція з логотипом квітки може реалізовуватися на усій території Європейського союзу і країн ЕЄЗ (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн).

Добровільна природа схеми означає, що вона не створює бар'єрів для торгівлі. Навпаки, багато хто з виробників вважає, що це дає їм перевагу над конкурентами, а тому сотні компаній по всій Європі приєднуються до системи екомаркування, тим самим поліпшуючи власне фінансове становище та демонструючи прихильність до охорони довкілля. Клієнти можуть розраховувати на логотип, тому що кожен продукт перевіряється незалежними експертами.

Від сировини до виробництва, пакування, використання і утилізації, продукти, що мають логотип «Ecolabel» оцінюються незалежними експертами на предмет відповідності критеріям, які зменшують вплив на довкілля.

Критерії екомаркування ґрунтуються не на одному єдиному чиннику, а на дослідженнях, які аналізують дію товару або послуг на довкілля впродовж всього життєвого циклу (рис.1), починаючи від видобутку сировини на етапі попереднього виробництва, в процесі виробництва, дистрибуції та утилізації.

Європейське екологічне маркування охоплює величезний спектр товарних груп з основних напрямів виробництва та послуги розміщення туристів. Ключові фахівці, в консультації з основними зацікавленими

сторонами, розробляють критерії для кожної групи продуктів з метою зниження впливу на довкілля за період життєвого циклу продукту. Оскільки життєвий цикл кожного продукту та послуг різні, різні і критерії, що розробляються для контролю унікальних характеристик кожного виду продукції та послуг.

Знак екомаркування може бути наданий лише з урахуванням європейських екологічних та етичних пріоритетів, зокрема:

- вплив на товари і послуги в при зміни клімату, природи та біорізноманіття, споживання енергії та ресурсів, утворення відходів, забруднення, викиди і витоку небезпечних речовин в навколишнє середовище;

- заміна небезпечних речовин більш безпечними речовинами;

- міцність і вторинне використання продукції;

- мінімальний вплив на довкілля, у тому числі на здоров'я і безпеку споживачів;

- дотримання соціальних та етичних стандартів, таких як міжнародні стандарти праці;

- урахування критеріїв, що встановлені іншими логотипами на національному та регіональному рівнях;

- скорочення випробувань на тваринах.

Крім того, існує ще група товарів та послуг, на які в даний час проводяться роботи по розробці екологічних критеріїв : продукти харчування та корми, миючі засоби для посудомийних машин, офісні будівлі, вторинна сировина, обладнання для копіювання, пральні порошки, газетний папір та ін..

Знак екологічного маркування не може бути наданий продуктам, що містять речовини визначені Регламентом ЄС № 1272/2008 як токсичні, небезпечні для навколишнього середовища, канцерогенні і мутагенні або

речовини, які підпадають під дію нормативно-правової бази для регулювання хімічних речовин.

Держави-члени європейського руху екологічного маркування повинні призначити один або декілька органів, що відповідають за процес маркування на національному рівні. Їх діяльність має бути прозорою та повинна бути відкрита для участі усіх зацікавлених сторін.

Відповідальні органи зобов'язані регулярно перевіряти відповідність якості продукції визначеним критеріям. В їх компетенцію також входить розгляд скарг, інформування громадськості, моніторинг неправдивої реклами та заборона продукції.

В середньому кожні чотири роки критерії переглядаються з урахуванням технічних інновацій, таких як еволюція матеріалів, виробничих процесів чи скорочення викидів та зміни на ринку. У зв'язку з цим, можна бути впевненим, європейське екомаркування продовжує стояти на найвищій точці природоохоронної діяльності.

В Україні первинні кроки мають бути здійснені шляхом формування програми створення та міжнародної акредитації Національного Повноважного (Компетентного) Органу з безпечності кормової та харчової продукції згідно зобов'язань України по СОТ на протязі 2010-2011 років, за процедурою, що передбачена для усіх країн, пов'язаних з Європейськими ринками аграрно-харчової продукції (базовий Регламентом Європейського парламенту і Ради 178/2002/ЕС від 28 січня 2002 р. про встановлення загальних принципів та вимог законодавства щодо харчових продуктів, та встановлення процедур у галузі безпеки харчових продуктів [5].

Для галузі свинарства розробка виконувалась в Україні вперше, але за комплексним напрямом тваринництва працюють наукові колективи Інституту аграрної економіки, Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України, НУБіП, Інститут агроекології та економіки

природокористування НААН, ВГО «Асоціація агроекологів України», ГО «Інститут розвитку аграрних ринків», Інститут економіки та прогнозування НАНУ, Сумський національний аграрний університет, серед яких не визначається лідируючих організацій, тому що напрям адаптації до вимог СОТ не є поки що сталим та провідним для жодної наукової установи країни [5].

Слід зазначити, що в Україні немає підприємств тваринницького профілю в галузі свинарства, сертифікованих за вимогами Єврокомісії, до останнього часу не розкрито питання щодо послідовної адаптації до вимог СОТ та можливостей зміни акцентів регуляторного впливу держави на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ.

Враховуючи необхідність термінового виправлення такої ситуації, необхідно провести аналіз структури вимог до систем підтримки ринків свинарства, механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу, інформаційного забезпечення регуляторного комплексу держпідтримки галузі згідно вимог СОТ з метою розробки механізму державної підтримки галузі свинарства згідно вимог СОТ та визначення інструментів його регулювання.

В основу роботи покладені наукові розробки з питань аналізу вимог СОТ та ЄС у галузі свинарства, сформовані в процесі вивчення та адаптації систем підтримки, та практичний досвід стосовно гармонізації світових вимог до сучасного ринкового простору та глобальних агроекологічних програм, для створення конкурентоспроможного аграрного сектору України в аспекті галузі свинарства.

2 МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основною метою досліджень була розробка механізмів державної підтримки галузі свинарства з урахуванням вимог СОТ. Дослідження проводили в 2 етапи:

I етап - аналіз структури вимог до систем підтримки ринків свинарства, механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу, інформаційного забезпечення регуляторного комплексу держпідтримки галузі згідно вимог СОТ.

II етап - аналіз структурної моделі комплексу Європейської регуляторної бази за діючими механізмами фінансового та інституційного забезпечення системи держпідтримки галузі свинарства.

Основною метою I етапу було проведення аналізу структури вимог до систем підтримки ринків свинарства, механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу, інформаційного забезпечення регуляторного комплексу держпідтримки галузі згідно вимог СОТ.

Робота по виконанню I етапу науково-дослідної роботи складалась з наступних завдань:

- аналіз структури вимог до систем підтримки ринків свинарства за вимогами СОТ та програмами ФАО;
- аналіз структури вимог до запровадження механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу за базовими напрямками (в структурі безпечності харчового ланцюга й збереження біорізномайття), в складі Європейської регуляторної бази;
- аналіз структури вимог до інформаційного забезпечення регуляторного комплексу, шляхом держпідтримки галузі, зокрема за напрямками та формами виробництва, переробки, маркетингу, науково-технологічного забезпечення цих процесів в рамках національних та

міжнародних можливостей;

- визначення інструментів впливу на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ.

Дослідження проводились за наступною схемою (рис.1).

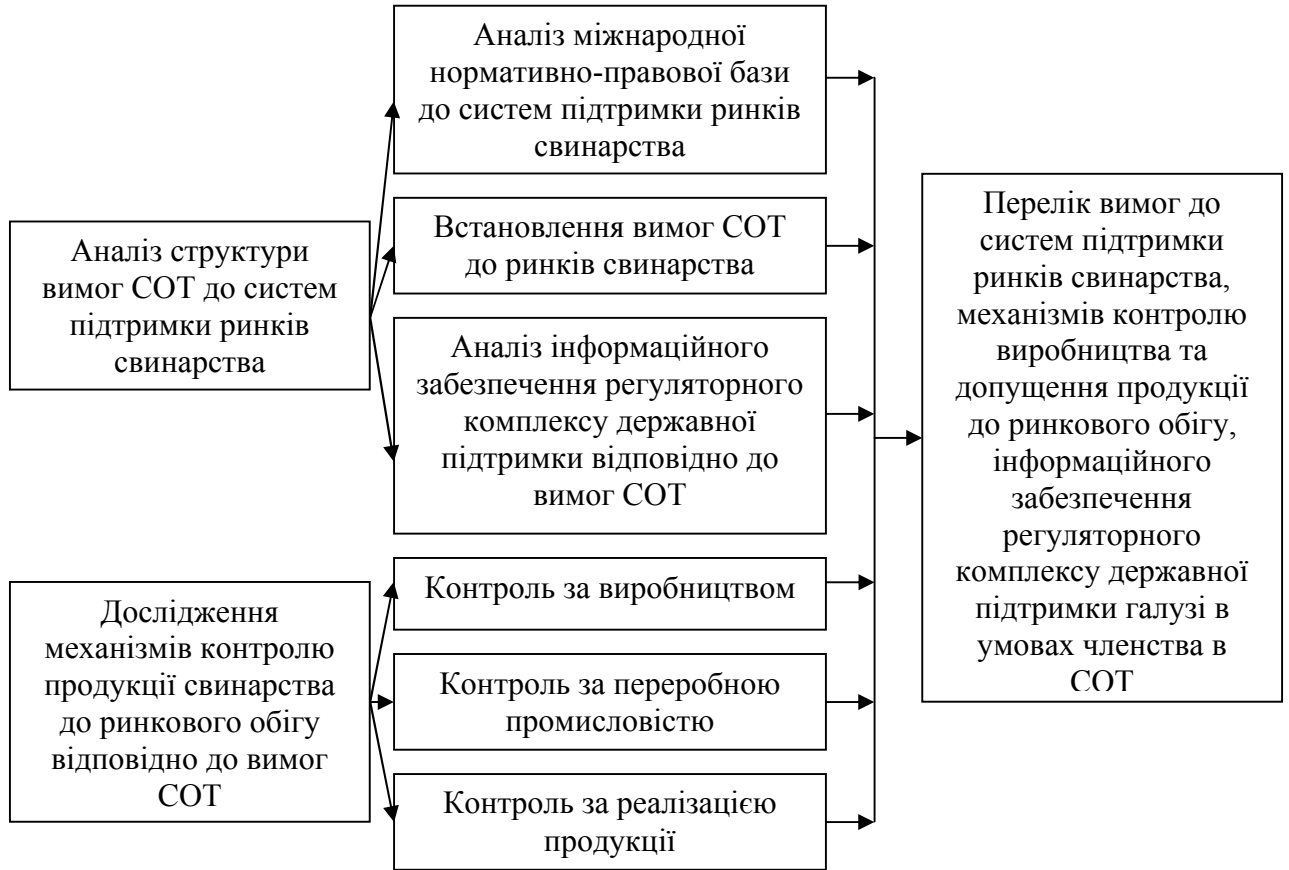

Рисунок 1. Схема досліджень по I етапу

Основною метою II етапу науково-дослідних робіт було проведення аналізу структурної моделі комплексу Європейської регуляторної бази за діючими механізмами фінансового та інституційного забезпечення системи державної підтримки галузі свинарства і формування систем державної підтримки при переорієнтації програм із «жовтої скриньки» на «зелену скриньку».

Робота по виконанню II етапу науково-дослідної роботи складалась з наступних завдань:

- створення структури методики з відстеження кормових компонентів та якості м'яса за вимогами міжнародних стандартів.

- визначення вимог до лабораторії з екологічної сертифікації продукції та обґрунтування системи державної підтримки їх створення та функціонування.

- моделювання параметрів екологічного оцінювання продукції (системи оцінювання інноваційного рівня підприємства).

- розробка пропозицій щодо підтримки виробників екологічної продукції свинарства.

Дослідження проводились за наведеною нижче схемою (рис.2).

Рисунок 2. Схеми досліджень по II етапу

Дослідження проводились на основі наукових розробок з питань

аналізу вимог СОТ та ЄС у галузі свинарства, сформовані в процесі вивчення та адаптації систем підтримки, та з використанням практичного досвіду стосовно гармонізації світових вимог до сучасного ринкового простору та глобальних агроекологічних програм, для створення конкурентоспроможного аграрного сектору України в аспекті галузі свинарства. Методичний підхід по проведенню досліджень описаний у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених. В процесі дослідження були використані сучасні методи і прийоми, зокрема: монографічний, розрахунково-конструктивний (обробка даних); економіко-статистичний, економіко-математичний.

Дослідження здійснювали з використанням інформаційної бази на сайтах Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Кабміну України в контексті постанов Уряду та Президента, Директив Європейського Співтовариства, інформаційної бази УААН та РАСГН, пошукових системах Інтернет та ін. в т.ч. спеціальних джерел інформації. ISO 9001: 2000 система НАССР і GMP – впровадження системи управління якістю, що відповідає нормам ISO, тощо.

По завершенню дослідження були визначені вимоги до систем підтримки ринків свинарства, механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу, інформаційного забезпечення регуляторного комплексу державної підтримки галузі в умовах членства в СОТ, розроблені критерії, методологія екологічного оцінювання продукції свинарства за міжнародними вимогами та система підтримки товаровиробників для виконання вимог при проходженні екологічної сертифікації.

3 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1 Аналіз структури вимог до систем підтримки ринків свинарства за програмами СОТ та ФАО.

В результаті проведення досліджень зібрані та устатковані інформаційні та нормативно-правові матеріали, вивчено практичний досвід стосовно гармонізації світових вимог до сучасного ринкового простору та глобальних агроекологічних програм. Визначено переваги членства України у СОТ, зокрема:

- поліпшення умов доступу українських виробників та експортерів на основні міжнародні ринки;
- збільшення іноземних інвестицій в економіку держави;
- зменшення тарифних і нетарифних обмежень на експорт до ЄС українських товарів;
- отримання можливості захисту національного товаровиробника в антидемпінгових, спеціальних розслідуваннях у рамках процедури розгляду торговельних спорів СОТ;
- створення ефективної системи захисту національного товаровиробника від недобросовісного імпорту.

Проте визначаємо, що умови ведення агробізнесу в Україні не зіставні з умовами розвинених країн. Оснащеність сільськогосподарських товаровиробників технічними ресурсами, рівень мотивації працівників, структурованість і регулювання аграрного ринку та зокрема ринку свинарської продукції є нижчими. Тому зниження Україною імпортних тарифів на агропромислову продукцію відповідно до вимог СОТ буде супроводжуватися потужною експортною експансією зарубіжного товаровиробника, з одного боку, і втратою вагомої частини вітчизняного ринку агропромислової продукції для

національних товаровиробників, з іншого. Крім того необхідність дотримання більш суворих санітарних, фітосанітарних і технічних норм може стати суттєвою перешкодою для розширення експорту сільськогосподарської продукції з України.

Щорічні зростання обсягів бюджетних асигнувань та податкових пільг сільському господарству України не призводять до покращення економічних показників роботи сільськогосподарських товаровиробників. За дослідженнями С.М. Чистова, у 2000-2009 рр. обсяги державної фінансової підтримки галузі зросли у 3,8 рази [7]. Такі обсяги зростання державної фінансової підтримки галузі за цей період супроводжувались збільшенням обсягів виробництва валової продукції сільського господарства лише в 1,2 рази [2], що є свідченням низької ефективності державної фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва.

Надання грошових коштів із бюджетів різних рівнів відбувається на умовах безповоротності і безоплатності з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства, державного управління, оборони тощо і називається бюджетним фінансуванням. Суть бюджетного фінансування полягає у тому, що з його допомогою налагоджуються грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, та суб'єктами господарювання усіх форм власності, з іншого, щодо спрямування грошових коштів бюджетів.

Своєчасність і повнота фінансування значною мірою залежать від рівня наповнюваності грошовими коштами бюджету. Бюджетне фінансування здійснюється у таких формах, як кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, надання дотацій, субвенцій, субсидій.

Найпоширенішою формою бюджетного фінансування є кошторисне фінансування. Виділення грошових коштів з бюджетів різних рівнів установам і організаціям соціально-культурної сфери, оборони, аграрним підприємствам, органам державного управління тощо відбувається на основі

планового документа - кошторису доходів і видатків. Кошторис - це основний плановий документ, що підтверджує повноваження щодо отримання доходів та здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання ними своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік, відповідно до бюджетних призначень.

Державне фінансування інвестицій – це надання грошових коштів бюджетів для інвестиційної та інноваційної діяльності. Таке фінансування здійснюється відповідно до бюджетної класифікації видатків на основні об'єкти економічного і соціального розвитку держави.

Державні дотації – це форма бюджетного фінансування, що застосовується для виділення грошових коштів з державного та місцевих бюджетів планово-збитковим підприємствам і організаціям для збалансування їх фінансових планів.

Субвенція – це виділення коштів місцевим органам влади з боку держави. На відміну від дотацій, субвенція спрямовується на фінансування певних заходів, програм, проектів і за наявності частки власних джерел фінансування. Тобто субсидії - це невідплатні поточні виплати підприємствам, організаціям, які не передбачають компенсації у формі спеціально обумовлених виплат або товарів і послуг в обмін на проведені платежі, а також видатки, пов'язані з відшкодуванням збитків державних підприємств.

Розглянемо рівень бюджетного фінансування аграрної сфери нашої країни та деяких розвинутих країн світу. Як свідчать дані [8], фактичні обсяги щорічної державної підтримки сільського господарства в розвинених країнах світу суттєво відрізняються: від 210 млн. \$ у Новій Зеландії до 92 млрд. \$ у країнах ЄС. Досвід розвитку сільського господарства європейських країн і забезпечення конкурентоспроможності їх аграрних підприємств на

світовому ринку вказує на провідну роль держави та державної підтримки в цьому процесі.

Для нашої країни, яка є членом світової організації торгівлі (СОТ), державна підтримка поділяється на певні категорії: “зелений кошик”, “синій кошик”, “жовтий кошик”. Перший включає в себе заходи державної підтримки, які не впливають або впливають несуттєво на торгівлю й виробництво. Наприклад, маркетинг, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників, культурно-освітня діяльність у сільській місцевості, прикладні розробки у сфері розвитку сільськогосподарського виробництва, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, оздоровлення та відпочинок. Проте важливе місце займає селекція в тваринництві, рослинництві, рибному господарстві, державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників.

Заходи “синього кошика” включають відповідні витрати на фіксовані сільськогосподарські площі або фіксоване поголів'я і не підлягають скороченню. А також включають в себе внутрішню державну підтримку, яка впливає на торгівлю та виробництво. Ці заходи проявляються у фінансовій підтримці виробництва продукції рослинництва та тваринництва, фермерських господарств, підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів, закладення і нагляд за молодими садами, виноградниками та ягідниками, часткову компенсацію вартості мінеральних добрив та сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Іншими словами, ”зелений” та “синій кошики”- це дозволені субсидії.

Обмеження фінансування “жовтого кошика” можна компенсувати за рахунок “зеленого кошика” [8]. Програми, що належать до “жовтого кошика”, є об'єктивно необхідними прямими дотаціями і субсидіями для підтримки аграрного сектора.

3.2 Дослідження механізмів контролю виробництва та допущення продукції свинарства до ринкового обігу за базовими напрямками (в структурі безпечності харчового ланцюга й збереження біорізномайття), в складі Європейської регуляторної бази.

Визначено, що в поточний період в сфері механізмів контролю виробництва та допущення продукції свинарства до ринкового обігу діють такі нормативно-правові акти України:

- Указ Президента України про затвердження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;

- Указ Президента України № 504/2011 «Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;

- Закон України «Про якість та безпеку харчових продуктів»;

- Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності»;

- Закон України «Про підтвердження відповідності»;

- Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції»;

- Розпорядження КМУ від 24 жовтня 2007 р. N 911-р «Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні».

- Наказ Мінагрополітики України «Положення про реєстр тварин» № 342 від 17.09.2003;

- Наказ Мінагрополітики України «Положення про ідентифікацію та реєстрацію свиней» № 497 від 31.12.2004;

- Наказ Головного державного інспектора ветеринарної медицини

України від 1 вересня 2000 р. № 45 «Положення про державний ветеринарний нагляд та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання щодо забою тварин, переробки, зберігання, транспортування й реалізації продукції тваринного походження», із змінами згідно наказу Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України № 51 від 23.06.2003;

-Наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України «Ветеринарні вимоги щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду» № 71 від 14.06.2004;

- Інструкція з профілактики та оздоровлення великої рогатої худоби від лейкозу, Затверджена наказом Державного комітету ветеринарної медицини України №21 від 21.12.2007;

- Інструкція про заходи з профілактики та оздоровлення тваринництва від туберкульозу. Затверджено наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 19 січня 1994 р. № 2;

- Інструкція про заходи з профілактики та боротьби з бруцельозом тварин. Затверджено наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагропрому України № 4 від 25 січня 2000 р.;

- Правила видачі ветеринарних документів на вантажі, що підлягають обов'язковому ветеринарному контролю. Затверджено наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 7 серпня 1997 р. № 27.

У даній сфері дслід керуватися наступними основними правовими актами ЄС:

- Директивою ЄС № 64/432/ЄЕС про облік захворювань тварин в процесах торгівлі жуйними та свиньми (31964L0432 Council Directive 64/432/EEC of 26 June 1964 on animal health problems affecting intra-

Community trade in bovine animals and swine, Official Journal L 121, 29.7.1964, P. 1977);

- Системою координації ветеринарної інформаційної мережі з європейською, за новою стратегією збереження здоров'я тварин ЄС (New Animal Health Strategy 2007-2013);

- Рішенням комісії від 4 Жовтня 1991 року, в якому викладені правила впровадження Рішення 91/426/ЄЕС (Animo) (91/539/ЄЕС);

- Рішенням комісії від 21 Лютого 1992 року, яким встановлений перелік та ідентичність організацій (підрозділів) комп'ютерної мережі Animo (92/175/ЄЕС);

- Рішенням комісії від 2 липня 1992 року, що стосується приймаючого (ведучого) комп'ютерного центру 'Animo' (92/373/ЄЕС);

- Рішенням комісії від 25 вересня 1992 року, яким встановлюється форма кооперації між ведучим комп'ютерним центром Animo і Державами-Членами (92/486/ЄЕС), з урахуванням положень наступних актів:

- Директивою 79/112/ЄЕС, яка визначає вимоги щодо зближення законодавств країн-членів стосовно маркування, представлення і реклами харчових продуктів для продажу кінцевому споживачу»;

- Директивою 89/395, яка визначає вимоги стосовно маркування харчових продуктів, що були піддані обробці іонізуючим опроміненням;

- Директивою Ради № 89/396 Європейського парламенту та Ради від 14 червня 1989 р., що стосується зближення законодавств держав-членів відносно знаків та позначень, що дають змогу ідентифікувати партію, до якої відноситься даний харчовий продукт;

- Директивою Ради 91/496/ЄЕС від 15 липня 1991 р., яка визначає принципи управління організацією ветеринарних перевірок тварин, що ввозяться у Співтовариство від третіх країн;

- Директивою Ради № 97/78/ЕС від 18 грудня 1997, яка формулює принципи управління організацією ветеринарних перевірок харчових продуктів;

- Регламентом Комісії ЄС 49/2000, що уточнює Регламент Ради ЄС 1139/ 98 в частині обов'язкового вказування на етикетках певних харчових продуктів, виготовлених із генетично модифікованих організмів, інформації, що уточнює Директиву 79/112/ЄЕС;

- Регламентом Комісії ЄС 50/2000 в частині маркування харчових продуктів та харчових інгредієнтів, що містять добавки та ароматизатори, які були генетично модифіковані або вироблені із генетично модифікованих організмів;

- Директивою Ради (ЕС) № 510/2006 від 20 березня 2006 про охорону географічних позначень та найменувань походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування;

- Регламентом (ЕС) № 854/2004 Європейського парламенту та Ради від 29 квітня 2004 р., що визначає правила для організації офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною;

- Регламентом (ЄС) № 882/2004 Європейського парламенту і Ради від 29 квітня 2004 р про здійснення офіційного контроль, для гарантії підтвердження погодженості з законом про корми і харчові продукти, санітарії і правилами добробуту тварин;

- Регламентом (ЄС) № 178/2002 Європейського парламенту і Ради від 28 січня 2002 р., що затверджує загальні принципи і вимоги для кормів і харчових продуктів;

- Директивою 2000/13 ЄС „Про уніфікацію правових приписів держав-членів ЄС стосовно забезпечення етикетками та оформлення продуктів харчування, а також реклами”;

- Директивою 2003/89/ЄС, яка уточнює Директиву 2000/13/ЕС по

відношенню вказування інгредієнтів, що присутні в продуктах харчування;

- Регламентом Ради ЄС 1139/98, що стосується обов'язкового вказування в маркуванні певних харчових продуктів, виготовлених із генетично модифікованих організмів, інформації, що уточнює Директиву 79/112/ЄС;

- Міжнародним стандартом Codex Stan 1 -1985 (Rev. 1 -1991) «Кодекс-стандарт по маркуванню попередньо розфасованих харчових продуктів» та ін.

Для визначення проблематики та пріоритетів Європейської регуляторної сфери агроекологічної спрямованості нами була сформована (за авторською методикою) база даних з 4270 регуляторних актів ЄС та їх бібліографічних карток, проаналізовано ієрархію та рівні узгодженості нормативно-правової документації, типи регуляторних процесів.

Сформовані пропозиції до національної методології з гармонізації відповідної бази ЄС, що була представлена у вигляді моделі побудови Національної інноваційної системи з технічного регулювання, сертифікації та стандартизації за базовими та галузевими напрямками, що дозволяють оперативно забезпечити досягнення кінцевих цілей формування повноцінної регуляторної політики в аграрному секторі України, відповідно до вимог СОТ і ЄС.

Оперативне науково-методичне забезпечення такої системи повинне здійснюватись шляхом невідкладного створення та міжнародної акредитації *Національного Повноважного (Компетентного) Органу з безпеки кормової та харчової продукції*, за національними зобов'язаннями по СОТ. Створення такого Органу визначаємо як первинне стратегічне питання для усіх країн, що пов'язані з Європейськими ринками аграрно-харчової продукції, за процедурами, визначеними Регламентом Європейського парламенту і Ради 178/2002/ЕС від 28 січня 2002 р. про встановлення

загальних принципів та вимог законодавства щодо харчових продуктів, та встановлення процедур у галузі безпеки харчових продуктів. В країнах ЄС такий орган ефективно функціонує, а в країнах, що прагнуть членства в ЄС, такі органи також започатковані в рамках першочергових заходів.

Заснування Органу з кормової та харчової безпечності передбачає формування та функціонування за європейськими правилами в кожній країні відповідної структури, заснованої на виборній основі до складу якої входять наступні *Наукові Комісії, що забезпечують новітні системи інституційного забезпечення аграрного ринку з оцінювання та організації усього комплексу управління ризиками по напрямках врегулювання ринків:*

(a) харчових добавок, ароматизаторів, технологічних добавок і матеріалів, що вступають в контакт з харчовими продуктами (Panel on food additives, flavourings, processing aids and materials in contact with food);

(b) біологічних факторів небезпеки (Panel on biological hazards);

(c) добавок та продуктів або речовин, що використовують у годівлі тварин (Panel on additives and products or substances used in animal feed);

(d) забруднюючих речовин в харчовому ланцюзі (Panel on contaminants in the food chain);

(e) засобів захисту рослин та їхніх залишків (Panel on plant protection products and their residues);

(f) дієтичних продуктів, дієтичного харчування та алергенів (Panel on dietetic products, nutrition and allergies);

(g) генетично модифікованих організмів (Panel on genetically modified organisms);

(h) здоров'я та благополуччя тварин (Panel on animal health and welfare);

(i) здоров'я рослин (Panel on plant health).

Підготовка наукових кадрів для цього Органу та інспекційних структур щодо обслуговування виробництва та обігу харчових продуктів та кормів

потребує розроблення цілісного комплексу консалтингових програм та їх інтенсивного запровадження в національному й регіональному аспектах.

Враховуючи, що Європейська регуляторна база змінюється в декілька разів швидше, ніж національна, слід передбачити національний механізм відстеження змін в Європейських актах з технічного регулювання агроекологічного спектру, аналізу їх значущості, оприлюднення та наукового обговорення цього аналізу й своєчасного визначення потреб у здійсненні адекватних змін у національній нормативно-правовій системі.

Запропоновані шляхи щодо вдосконалення формування принципів національної агроекологічної регуляторної політики дозволяють своєчасно відслідковувати технологічні аспекти, шляхом запровадження Європейських підходів з належної виробничої практики, а також адекватну і оперативну державну політику на стадії маркетингового контролю. Специфічним для України є також відсутність методик після ринкового контролю новітньої біотехнологічної продукції, що вимагає невідкладного виправлення з боку агроекологічної науки.

Національна програма зі створення Національного Повноважного Органу має бути узгоджена у поточному році, відповідно до державних угод між Україною та ЄС, із запровадженням гармонізованих Регламентів 852/2004/ЄС, 853/2004/ЄС, 854/2004 ЄС, щодо загальних принципів забезпечення гігієни харчових продуктів, встановлення спеціальних санітарних норм для харчових продуктів тваринного походження й спеціальних правил організації офіційного контролю щодо продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною; зі створення системи відслідковування відповідно до вимог ЄС, викладених в Синій Книзі "Використання системи відслідковування походження в постачальному ланцюжку, щоб відповідати очікуванням споживачів" та інших документах ЄС з цих питань.

Визначаємо потребу у *створенні координаційної структури по всіх ланках процесу виробництва продукції аграрного сектору*, у вигляді Національного консалтингово-тренінгового центру з питань адаптації вимог Спільної Аграрної Політики й усієї регуляторної системи СОТ щодо агроекологічного спектру.

3.3 Аналіз структури вимог до інформаційного забезпечення регуляторного комплексу, шляхом державної підтримки галузі, зокрема за напрямками та формами виробництва, переробки, маркетингу, науково-технологічного забезпечення цих процесів в рамках національних та міжнародних можливостей.

Встановлено, що основними вимогами щодо інформаційного забезпечення регуляторного комплексу державної підтримки галузі згідно програм СОТ є:

1. Подолання результатів бездіяльності останніх років, визначених Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», здійснення рішучих й всеосяжних реформ, спрямованих на запобігання дискримінації національного виробника в перехідний період інтеграції України у внутрішній ринок ЄС шляхом створення зони вільної торгівлі «плюс» (ЗВТ) з ЄС;

2. Спрощення вітчизняної нормативно-правової бази з маркетингу продукції свинарства в загальній структурі аграрного ринку (в т.ч. повна система сертифікації та митного кодування), й визначення форм державної підтримки, здатних сприяти отриманню фермерами максимального прибутку;

3. Вживання заходів в розробленні та застосуванні норм сталого розвитку галузі, для забезпечення еквівалентної гарантії трудової зайнятості

та рівня життя (нормативів життєдіяльності) виробників в перехідний період;

4. Відпрацювання застережних заходів щодо розвитку в галузі свинарства сільськогосподарських монополій комерційного характеру;

5. Сприяння розбудові інфраструктури ринків з метою оптимального розміщення продукції свинарства, необхідних компонентів для її виробництва та отримання їх найбільшої окупності;

6. Вироблення науково-методичних рекомендацій та графіку повного запровадження регуляторних заходів ЄС на весь перехідний період входження до Спільного ринку в сфері виробництва і торгівлі сільськогосподарськими продуктами;

7. Запровадження пріоритетів Спільної аграрної політики стосовно галузі свинарства, що потребує відповідного інформаційного забезпечення ринкових процесів;

8. Гармонізації національних вимог щодо організації інформаційного забезпечення ветеринарного та гігієнічного контролю в процесах торгівлі живими тваринами та усіма видами продукції свинарства, з нормативними актами Європейського Союзу, зменшення ризиків для життя та здоров'я людей, тварин і довкілля, які можуть створюватись внаслідок їх невідповідності міжнародним вимогам;

9. Забезпечення національної продовольчої безпеки та стабілізації ринку продукції свинарства, системи моніторингу експорту;

10. Запобігання недобросовісній діяльності (фальсифікації) продукції;

11. Розвиток інноваційної інфраструктури та підвищення інвестиційної привабливості ринку виробництва і переробки продукції свинарства;

12. Посилення взаємодії між національними підприємницькими колами в складі країн "Східного партнерства", та держав-членів ЄС, згідно започаткованого у 2010 році багатостороннього діалогу формату "бізнес-бізнес";

13. Запровадження сучасних форм науково-технічної та фінансово-кредитної підтримки галузі свинарства;

14. Поліпшення бізнес-клімату та стабілізація ринкової інфраструктури в процесі інформаційного забезпечення;

15. Активізації науково-технічної діяльності в реалізації міжнародних програм врегулювання торгових процесів зоотехнічним матеріалом.

3.4 Визначення інструментів впливу на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ.

В ході досліджень проведено аналіз інформаційного забезпечення регуляторного комплексу державної підтримки відповідно до вимог СОТ та визначені інструменти впливу на підтримку галузі свинарства, зокрема визначено, що в умовах членства України в СОТ створюються нові системи регулювання ринку, які повинні максимально відповідати Європейським вимогам до менеджменту якості та безпечності харчової продукції, й узгоджуватись з глобальними програмами ФАО за галузевими аспектами глобальної харчової безпеки та збереження біорізномаяття.

В цій сфері необхідно керуватися наступними міжнародними та національними правовими актами:

- комплектом основоположних правових актів з питань СОТ (якими передбачене запровадження регуляторних правил ЄС за всіма принципами державної підтримки галузі),

- Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»,

- «Програмою економічних реформ на 2010 – 2014 роки»,

- Указом Президента України № 504/2011 «Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна

держава», якими визначені пріоритетні запровадження уніфікованих з вимогами ЄС напрями державної підтримки, у частині форм і методів управління ринковою, науково-технічною і інноваційною діяльністю в аграрному секторі, на загальній методологічній основі

- 7-ою Рамкового проекту (FP7) щодо наукових досліджень та технологічного розвитку за рахунок їх впровадження (за національними програмами, що координуються Мінекономіки і Міносвіти).

У даній сфері діють наступні основні правові акти ЄС:

- Регламент Ради (ЄС) № 1243/2007 від 22 жовтня 2007 року, що засновує спільну організацію сільськогосподарських ринків та спеціальні положення для деяких сільськогосподарських продуктів – Єдиний Регламент СМО (COUNCIL REGULATION (EC) No 1234/2007 of 22 October 2007 establishing a common organization of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation);

- Регламент Ради (ЄС) №3448/93 від 6 грудня 1993 року, яким встановлюються торговельні врегулювання (норми) стосовно певної харчової продукції, отриманої в результаті обробки сільськогосподарських продуктів (Council Regulation (EC) No 3448/93 of 6 December 1993 laying down the trade arrangements applicable to certain goods resulting from the processing of agricultural products);

- Договір про функціонування ЄС. Частина третя, перегрупування колишніх частин другої і третьої (стаття G, точка D, TEU). Розділ I. Вільне пересування товарів. ГЛАВА 2. Усунення кількісних обмежень між державами-членами. Стаття 37 (EC Treaty. Part Three, TITLE I. Free movement of goods. CHAPTER 2. ELIMINATION OF QUANTITATIVE RESTRICTIONS BETWEEN MEMBER STATES. Article 37);

-Повідомлення Комісії «Спрощення та вдосконалення регулювання для Спільної аграрної політики» (Commission Communication “Simplification and

Better Regulation for the Common Agricultural Policy” of 19.10.2005, COM (2005) 509 final);

- Повідомлення Комісії «Реалізація Лісабонської програми Спільноти: Стратегія для спрощення регуляторного середовища» (Commission Communication “Implementing the Community Lisbon programme: A Strategy for the simplification of the regulatory environment” of 25.10.2005, COM (2005);

- Робочий документ Комісії. Спрощення САР: підсумки оцінки з 39 пропозицій, представлених в Раді (Сільське господарство /Рибництво) (Commission Staff Working Document. Simplification of the CAP: outcome of assessment of 39 simplification suggestions, submitted at the Council (Agriculture/Fisheries) on 24 April 2009 and state of play of other simplification activities SEC (2009) 1601 final) та ін. узгоджені з ними правові акти ЄС.

3.5 Визначення вимог до лабораторії з екологічної сертифікації продукції та обґрунтування систему державної підтримки їх створення.

Інтеграція України у Європейський Економічний Союз вимагає перш за все усунення технічних бар'єрів, тобто створення: гармонізованих правових актів з безпеки та охорони навколишнього середовища; гармонізованих Європейських стандартів; довіри до результатів оцінки відповідності випробуваної продукції нормативам.

В Європейському Союзі діє новий підхід, відповідно до якого вимоги до робіт та послуг встановлюються стандартами. Існує 24 законодавчих акти цього підходу. Система законодавчих актів ЄС надає особливого статусу стандартам (презумпція відповідності), а між стандартами та законами існує тісний зв'язок.

В Україні діє близько 3000 державних стандартів, з них 300 аналогічні міжнародним стандартам серії ISO та європейським серії EN. Різниця між українськими та міжнародними стандартами полягає в тому, що в перших

чітко сформульовані вимоги до якості продукції, а також вимоги щодо вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин. Міжнародні і європейські стандарти не є стандартами в нашому розумінні. В них сформульовані лише методики визначення вмісту певних речовин у продукції, але всі підприємства чи компанії, що виробляють продукцію, зобов'язані використовувати ці методики.

Сертифікація — це засвідчення незалежною від виробника і споживача третьою стороною того, що продукція відповідає певним вимогам, встановленим державою, якщо ця сфера є обов'язковою, або діловими партнерами, якщо ця сфера добровільна. Запевнення покупця продавцем відносно якості продукції також було однією з найдавніших і простих форм того, що зараз ми називаємо сертифікацією. В наш час сертифікація стала одним із важливих механізмів управління якістю, який дає можливість об'єктивно оцінити продукцію, надати споживачеві підтвердження її безпеки, забезпечити контроль за відповідністю продукції вимогам екологічної чистоти, і цим підвищити її конкурентоспроможність.

За кордоном безпека продукції для людини і навколишнього середовища давно підтверджується сертифікацією, і хоч вартість її значна, виробник змушений одержувати сертифікат для того, щоб мати ринок збуту і уникнути втрат при продажу своєї продукції. А втрати ці можуть бути значні: за даними Торгово-промислової палати в нашій країні вони досягають 25 % від обсягу продажу.

У Західній Європі діють приватні органи з сертифікації, яким вже понад сто років. Вони мають дуже хорошу репутацію серед виробників і споживачів. У 1989 р. європейські країни для забезпечення єдності ринку й вільного пересування товарів на внутрішньому ринку ЄС вирішили ввести обов'язкове підтвердження відповідності вимогам для деяких видів продукції.

Відтак директивами ЄС було розпочато запровадження уніфікованих процедур підтвердження відповідності у країнах Європейського Союзу. Нині в ЄС діє трохи більше 20 директив, згідно з якими запроваджується обов'язкове підтвердження відповідності для продукції, яка потенційно може становити небезпеку для споживача або довкілля. Перевага надається підтвердженню відповідності — декларуванню відповідності, коли сам виробник декларує відповідність своєї продукції встановленим вимогам безпеки, зазначаючи своє найменування та адресу. Сертифікація ж застосовується лише для тих видів продукції, які є найбільш критичними з точки зору безпеки.

Сертифікація є лише одним із способів підтвердження відповідності, яких у світі існує три: перший — сам виробник декларує відповідність своєї продукції встановленим вимогам; другий — коли таку відповідність засвідчує сам споживач або постачальник; третій спосіб — відповідність продукції підтверджується незалежною стороною — компетентним органом зі сертифікації. Якраз цей спосіб і є власне сертифікацією, яка існує в Україні поки що як єдиний спосіб підтвердження відповідності.

Основною метою сертифікації є мінімізація ризиків споживачів, а також відстеження пересування продукції, щоб у разі заподіяння шкоди споживачеві або довкіллю можна було б через орган з сертифікації знайти безпосереднього виробника і пред'явити йому судовий позов.

Провідними міжнародними організаціями в галузі сертифікації продукції та систем якості є Всесвітній Форум ISO 9000, Міжнародна асоціація з атестації та підготовки експертів-аудиторів (IATCA), Міжнародний Форум з акредитації лабораторій (ILAC), Європейський комітет зі стандартизації в електротехніці (CENELEC), Європейська організація якості (EOQ), Європейський фонд з управління якістю (EFQM), Європейська організація з випробувань та сертифікації систем якості

(EQNET), Європейська акредитація сертифікаційної діяльності (EAC) та деякі інші організації.

В Україні за часів незалежності було запроваджено лише підтвердження відповідності — сертифікацію. Створено державну систему обов'язкової сертифікації (УкрСЕПРО), в якій могли оперувати лише органи з сертифікації державної форми власності, приватні органи на право здійснення діяльності у цій системі не акредитували.

В умовах ринкових відносин сертифікація є ефективним засобом розвитку торгово-економічних зв'язків країни, просування продукції (послуг) підприємства (організації) на зовнішній і внутрішній ринки, а також закріплення на них на досить тривалий час. Саме це визначило прийняття в Україні Закону «Про стандартизацію і сертифікацію», широке поширення сертифікації, а також включення її як функції до системи якості (СЯ).

Сертифікацію розглядають як дію, що встановлює відповідність продукції, послуги, процесу або стандарту технічному регламенту шляхом видачі ліцензії (дозволу) на нанесення знака сертифіката (сертифікаційного знака) або сертифіката відповідності.

Сертифікат відповідності (сертифікат) — документ, виданий за правилами системи сертифікації для підтвердження відповідності сертифікованої продукції (послуг, процесів) встановленим вимогам. Для забезпечення визнання вітчизняних сертифікатів і знаків відповідності за кордоном правила і рекомендації зі сертифікації в нашій країні побудовані відповідно до міжнародних правил, викладених у посібниках ISO і Міжнародної електротехнічної комісії (МЕК), МС ISO серій 9000, 10 000 і 14 000 європейських стандартах серій 45 000 і 29 000, у документах інших міжнародних і регіональних організацій. Визнання акредитації закордонних органів зі сертифікації й випробувальних лабораторій, а також сертифікатів і

знаків відповідності в Україні здійснюється на основі дво- і багатосторонніх угод, учасником яких є наша країна.

Екологічна сертифікація - стимулювання виробників до впровадження таких технологічних процесів і розробки таких товарів, які в мінімальній мірі забруднюють природне середовище і дають споживачеві гарантію безпеки продукції для його життя, здоров'я, майна і місця існування. Для багатьох видів продукції екологічний сертифікат або знак є визначальним чинником їх конкурентоспроможності.

В Україні на сьогоднішній день екологічна сертифікація знаходиться на початку розвитку. Нами встановлені об'єкти, що відносяться до цієї області. Вони діляться на три групи:

1. Продукція, процеси, роботи, послуги, екологічні вимоги до яких містяться в державних стандартах, тобто вони підлягають обов'язковій сертифікації відповідно до українських законів;

2. Об'єкти, які через екологічну специфіку не можуть піддаватися сертифікації по правилах Системи ДСТУ;

3. Довкілля зі всіма її складовими, для яких не розроблені нормативні вимоги і сертифікаційні процедури.

Європейський Союз підкреслює добровільність європейської екологічної сертифікації і її відкритий характер для всіх країн, що також не виключає і розвитку національної екологічної сертифікації. Але в той же час в 1993 р. була прийнята Директива ЄС, що визначає переваги екологічно сертифікованої продукції, що поставляється на єдиний ринок: ціна її підвищується в два рази.

Офіційний бюлетень Комісії ЄС періодично публікує екологічні критерії, які співвідносяться з кожною фазою життєвого циклу об'єкту сертифікації, — від проектування до утилізації відходів. Інформація про

критерії супроводжується даними про терміни придатності продукту і тривалості періоду застосовності критерію.

Встановлення видів товарів, які підлягають екологічній сертифікації і маркуванню екологічним знаком ЄС, критерії їх оцінки покладено на уповноважені державні органи країн - членів ЄС за участю представників промисловості, споживчих суспільств, незалежних учених, екологічних організацій, які об'єднуються на регіональному рівні в спеціальний консультативний форум.

Практична робота по привласненню європейського екологічного знаку проводиться на національному рівні, на якому здійснюються екологічні випробування на відповідність затвердженим критеріям і виноситься висновок про привласнення знаку екологічного маркування.

Випробування для екологічної сертифікації в Україні слід проводити у випробувальних лабораторіях, акредитованих на право проведення випробувань, які передбачені в нормативних документах, використовуваних при сертифікації даної продукції. Відповідальність за об'єктивність таких випробувань поряд з випробувальною лабораторією несе орган по екологічній сертифікації, що доручив випробувальній лабораторії їх проведення. Протокол випробувань в цьому випадку підписують уповноважені фахівці випробувальної лабораторії і органу по екологічній сертифікації.

При цьому випробування проводяться на зразках, конструкція, склад і технологія виготовлення яких мають бути такими ж, як в продукції, що поставляється споживачеві (замовникові). Зразки, що пройшли випробування, підлягають зберіганню протягом терміну придатності продукції або терміну дії сертифікату. Конкретні терміни зберігання зразків встановлюються в правилах екологічної сертифікації однорідної продукції. Відповідальність за правильність відбору зразків, їх зберігання, упаковку,

транспортування і інші процедури, що впливають на достовірність випробувань, несе випробувальна лабораторія.

Протоколи випробувань зразків продукції, що сертифікується, представляються потім заявникові і в орган по екологічній сертифікації. Копії протоколів випробувань підлягають зберіганню протягом терміну не менше, чим термін дії сертифікату. Конкретні терміни зберігання копій протоколів встановлюються в системі сертифікації однорідної продукції і в документах випробувальної лабораторії.

Екологічна сертифікація, яка повинна проводитись в Україні, може бути у вигляді обов'язкової і добровільної. Вона обов'язкова у випадках, встановлених законодавством України. Проведення обов'язкової екологічної сертифікації означає, що держава бере на себе захист суспільних інтересів, пов'язаних із забезпеченням екологічних інтересів населення і охорони довкілля, раціонального використання, охорони, відтворення природних ресурсів і в інших передбачених законодавством випадках. Для проведення обов'язкової екологічної сертифікації повинен складатись і затверджуватись перелік об'єктів, що підлягають обов'язковій екологічній сертифікації. Для посилення державного контролю за використанням екологічно потенційно небезпечній продукції товари, що сертифікуються, і послуги, які входять в перелік, що стверджується спеціально уповноваженим державним органом в області екологічної експертизи (до їх числа відносяться і товари, що купуються за кордоном).

Добровільна екологічна сертифікація здійснюється в тих випадках, коли в законодавчих актах України не наказана обов'язкова сертифікація і проводиться за ініціативою заявника на основі договору між органом по сертифікації і заявником.

Нами визначено основні вимоги до лабораторії з екологічної сертифікації продукції свинарства.

Лабораторія повинна бути:

1. Акредитована згідно Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» від 17.05.2001 № 2407-III;

2. Сертифікована за загальноприйнятими вимогами ДСТУ EN 45011-2001 «Загальні вимоги до органів, які керують системами сертифікації продукції». Структура лабораторії сертифікації повинна забезпечувати достовірність проведеної нею сертифікації продукції. Зокрема, лабораторія повинна:

а) бути неупередженою;

в) відповідати за рішення щодо надавання, підтримування, розширювання, призупинення дії чи скасування сертифікації;

с) призначати керівництво (комітет, групу або особу), яке повинно нести повну відповідальність за: провадження випробовування, інспектування, оцінювання і сертифікації як визначено цим стандартом; формування політики стосовно діяльності лабораторії сертифікації; ухвалення рішень щодо сертифікації; наглядання за провадженням його політики; наглядання за фінансовою діяльністю органу; делегування, у разі потреби, повноважень комітетам або окремим особам для виконання певних дій від його імені, технічну базу для провадження сертифікації;

д) мати документи, які засвідчують що він є юридична особа;

е) мати документально оформлену структуру, яка гарантує неупередженість, зокрема положення, що забезпечують неупередженість дій лабораторії з сертифікації; надавати змогу участі усіх сторін, суттєво зацікавлених у розроблянні політики і принципів, що стосуються змісту і функціонування системи сертифікації;

ж) забезпечувати, щоб кожне рішення щодо сертифікації виносила(и) особа(и), що не брала(и) участі в оцінюванні;

з) мати права й обов'язки відповідно діяльності у сфері сертифікації;

і) визначити відповідні заходи, які забезпечать дотримання зобов'язань, що виникають з його дій та/або діяльності;

к) мати фінансову стабільність і ресурси, необхідні для функціонування системи сертифікації;

л) мати достатню кількість персоналу, з необхідними освітою, підготовленістю, технічними знаннями та досвідом для виконання функцій сертифікації, що відповідають виду галузі та обсягу виконуваних робіт під керівництвом вищих посадових осіб;

м) мати систему якості, що забезпечує впевненість у його здатності функціонувати у системі сертифікації продукції;

н) мати політику і процедури, що дають змогу відрізнити сертифікацію продукції від будь-якої іншої діяльності, якою займається орган сертифікації;

о) забезпечувати незалежність керівництва і персоналу лабораторії сертифікації від будь-якого комерційного, фінансового або іншого тиску, який міг би впливати на результати сертифікації;

п) мати оформлені у встановленому порядку правила і структури для призначання та функціонування будь-яких комітетів, що їх залучають до участі у процесі сертифікації; такі комітети повинні також бути вільні від будь-якого комерційного, фінансового або іншого тиску, який може впливати на ухвалення рішень; цю умову може задовольнити тільки така структура, у якій членів вибирають за принципом збалансованості інтересів і в якій не переважає жодний із окремих інтересів;

р) гарантувати конфіденційність, об'єктивність та неупередженість дій пов'язаних з ним органів і, крім того, гарантувати, що він не буде:

с) давати поради заявникові чи консультувати його стосовно методів вирішування питань, що перешкоджають сертифікації, на яку він претендує;

т) надавати будь-які послуги або продукцію, які могли б негативно впливати на конфіденційність, об'єктивність або неупередженість процесу сертифікації продукції та ухвалення рішень щодо неї;

у) мати політику і процедури для розглядання апеляцій, скарг і спірних питань, отриманих від постачальників або інших сторін стосовно сертифікації та пов'язаних з нею дій.

3. Сертифікована згідно міжнародних вимог за ISO/IEC 17021, ISO/IEC 17025, ISO/IEC 17020, ISO/IEC 17024, ISO/IEC 45011 та ISO Guide 65/ISO 17065, ISO 18000, ISO 22000;

4. Сертифікована за вимогами міжнародних стандартів серії ISO 19000 по екологічному менеджменту.

Створення, сертифікацію та функціонування лабораторії з екологічної сертифікації продукції свинарства слід обов'язково проводити в рамках нових програм так званої «зеленої скриньки».

“Зелена скринька” – це заходи державної підтримки, що зовсім не впливають або впливають мінімально на виробництво і торгівлю. Вони фінансуються з Держбюджету і не мають своїм наслідком підтримку цін виробників. Держава має право фінансувати заходи “зеленої скриньки” у будь-якому необхідному обсязі, залежно від можливостей бюджету.

Підтримка в цьому напрямі не обмежується правилами СОТ, вона може стримуватися лише можливостями державних та місцевих бюджетів країни. Основним критерієм віднесення державного заходу підтримки до „зеленої скриньки” є умова, щоб наслідком підтримки не було надання цінової підтримки виробникам. Механізми реалізації програм „зеленої скриньки” не мають пов'язуватися з внутрішніми та світовими цінами, не справляти (або справляти якомога менший) негативного впливу на торгівлю та виробництво.

Загальні послуги „зеленої скриньки”:

- науково-дослідні роботи - як загального характеру, так і по конкретних продуктах;
- послуги щодо створення інфраструктури, включаючи капітальні витрати на електропостачання, дороги, транспортні засоби, ринкове та портове обладнання, водопостачання, греблі і дренажні системи, роботи по створенню інфраструктури у поєднанні з програмами по охороні навколишнього середовища;
- боротьба з шкідниками і захворюваннями рослин та тварин;
- поширення інформації, досвіду та консультативні послуги;
- послуги з інспектування на відповідність нормам безпеки, охорони здоров'я, рівня якості;
- послуги з маркетингу, просування товарів на ринок;
- підготовка та перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів.

Таким чином виходячи в вищенаведеного державна підтримка створення лабораторій підпадає практично під всі пункти та може бути оформлена у вигляді окремої державної програми «Підтримка структурної перебудови свинарства у напрямку екологізації виробництва», яка може надаватись через інвестиції.

Крім того введений в дію Постановою КМУ від 18 травня 2011 року №529 Технічний регламент з екологічного маркування передбачає державну підтримку виробникам екологічної продукції, частину якої можна використати для введення в дію лабораторії з екологічної сертифікації продукції свинарства.

3.6 Створення структури методики з відстеження кормових компонентів та якості м'яса за вимогами міжнародних стандартів.

В ході виконання досліджень нами була розроблена наступна структура методики з відстеження кормових компонентів та якості м'яса за вимогами міжнародних стандартів:

1. Класифікація та умови реєстрації виробників та посередницьких організацій, що працюють на ринку тваринницьких кормів. Запровадження європейських правила процедур та умов видачі дозволу на використання білкових кормів та їх заміників та сприяння просуванню вітчизняної продукції кормовиробництва і тваринництва на міжнародні ринки.

2. Створення та функціонування реєстру кормових продуктів, реєстрації білкових кормів, систему ведення офіційної документації дозволених на території України.

3. Визначення харчової цінності кормових компонентів для годівлі тварин для включення його до певної кормової групи.

4. Визначення шкідливих для здоров'я людини, тварин та довкілля речовин.

5. Визначення рівня ГМО.

6. Визначення складу, чистоти, фізико-хімічних та біологічних властивостей кормових компонентів та м'яса, субстрату та мікроорганізмів.

7. Процедура ринкового та післяринкового моніторингу кормів та їх компонентів, що виробляються за новими технологіями.

8. Визначення вимог до досьє на засоби захисту рослин, що подається при міжнародній реєстрації.

9. Маркування (етикетування), щодо безпечності та поживної цінності кормових продуктів.

3.7 Моделювання параметрів екологічного оцінювання продукції (система оцінювання інноваційного рівня підприємства).

Одним із важливих завдань уряду кожної розвиненої країни є менеджмент екологічних впливів та стале аграрне виробництво. Для нашої держави в останні роки екологічні питання набувають все більш важливого значення при виході на світові ринки продукції. Це спонукає до розробки заходів управління екологічними впливами в кожному виробничому секторі, де аграрно-харчовий сектор займає провідне місце. Для екологічного менеджменту за міжнародними вимогами в Україні в поточний період активно опрацьовуються законодавчо-нормативні акти, що потребують актуального супроводу у вигляді загальногалузевої методології і методичних компонентів. Україна обіймає в цьому аспекті провідне місце серед країн СНД, завдяки введенню в дію Технічного регламенту з екологічного маркування (2011), на підтримку якого здійснюються глибокі розробки за напрямом доказової бази (гармонізації міжнародних стандартів та правил), з урахуванням вимог усього комплексу стандартів ДСТУ ISO 9001 та 14 001, які представляють основу для заходів з екологічного оцінювання в межах усього циклу виробництва, транспортування, зберігання продукції та утилізації відходів [5,12]. Здійснення екологічного менеджменту за світовими підходами, передбачає виконання законодавчо - нормативних вимог за певними, також узгодженими на міжнародних рівнях, методологіями та методами. Такими загальноприйнятими новими методологіями в екологічних питаннях на міжнародному рівні вважаються: «Оцінка життєвого циклу» (LCA), «Індикатори моніторингу екологічного впливу виробництв», «Результати аналізів довкілля» (DEA), а також соціоекономічна оцінка екологічних впливів, що лише починають опрацьовуватись національною наукою [13,15]. Такі методології повинні бути застосовані для різних виробництв з урахуванням специфіки кожного з них, з використанням

наукових досліджень за реальними складовими в різних природно-кліматичних, економічних та технологічних умовах. Метою застосування зазначених методологій є зменшення технологічних впливів на довкілля та населення, шляхом запровадження економічно доцільного, інноваційного підходу до виробництва продукції – з маловитратним використанням паливно-мастильних засобів, електроенергії та інших виробничих ресурсів. Кінцевим результатом ефективного застосування екологічно прогресивних методологій в межах країни й з урахуванням європейських параметрів, повинно бути надання виробництву права наносити відповідне екомаркування на продукцію. В нашій державі екомаркування продукції за наслідком використання вищезазначених методологій ще не використовується. Це стосується також і аграрного сектору, що пояснюється відсутністю комплексних екологічних наукових досліджень та відповідних екокритеріїв.

Наші дослідження стосуються вивчення екологічного забезпечення галузі свинарства. Виробництво продукції свинарства в багатьох країнах світу займає провідне місце в аграрному секторі. У зв'язку з цим, зарубіжними вченими розробляються конкретні заходи для управління технологічними викидами в довкілля, а саме методологію оцінки життєвого циклу та її структуру: а) встановлення мети; б) встановлення галузі оцінювання; в) аналіз життєвого циклу продукції; г) інтерпретація життєвого циклу. В результаті такої комплексної оцінки кожного з виробничих ресурсів (палива, відходів виробництва, водних ресурсів, електроенергії тощо) були розроблені моделі. Для підвищення ефективності системи оцінювання життєвих циклів продукції у вигляді побудованої на науковій основі моделі, отримані дані були введені в сертифіковану комп'ютерну програму з екологічного моделювання SimaPro. За результатом такої роботи науковців, було розроблено метод визначення ефективності виробництва 1 ц свинини

на фермах за різних технологічних умов. Майбутнє методології оцінки життєвого циклу аграрного виробництва, і в тому числі виробництва свинини, повинно гарантувати, що:

- виробництво системно охарактеризовано відповідно до мети та методології;
- чітко прописано межі системи та розподілу процедур, як це передбачено стандартами серії ISO 9001 та 14 001;
- проведено належний аналіз функціонування процесів, наприклад використання енергії для отримання 1 ц приросту на відгодівлі;
- розроблено заходи управління специфічними факторами виробництва, такими як гній, корма, добрива, інші відходи;
- вивчено вплив зміни клімату, використання землі для оцінки ступеня забруднення довкілля відповідно до чинних екокритеріїв;
- здійснена оцінка чутливості обраних методів та їх вірогідність.

Відповідно до даних Yan MJ., Humphreys J. (2010), врегулювання впливу сільського господарства належить до важливих екологічних проблем сучасності, які необхідно вирішувати. За цим напрямом здійснюється реформування Європейської аграрної політики на протязі останнього десятиріччя, аналогічні національні та міждержавні програми розробляються усіма країнами. Дослідженням екологічних впливів ферм з різними системами менеджменту довкілля було доведено, що підвищити ефективність управління екологічними викидами можна завдяки запровадженню прикладу передових ферм, які слід використовувати як стандарти та модельні зразки для опрацювання екологічного законодавства [15].

Нами було проведено моделювання параметрів оцінювання продукції свинарства на фермах щодо його екологічних впливів з використанням

нового методологічного підходу – оцінка життєвого циклу та визначення екологічних критеріїв.

Згідно розробленого технічного регламенту з екологічного маркування, затвердженого Постановою КМУ від 18 травня 2011 р. N 529 екологічна сертифікація продукції проводиться органом з екологічного маркування, що документально засвідчує відповідність продукції встановленим екологічним критеріям. Відповідність продукції встановленим екологічним критеріям підтверджується сертифікатом екологічного маркування.

Екологічними критеріями є екологічні вимоги, яким повинна відповідати продукція при позначенні її екологічним маркуванням. Згідно пункту 15 Технічного регламенту суб'єктами розроблення екологічних критеріїв може бути не лише центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів та технічні комітети стандартизації, але й заінтересовані особи. Кожна заінтересована особа може ініціювати розроблення або перегляд екологічних критеріїв за наявності спеціалістів, які мають відповідні знання і досвід у сфері виробництва даної категорії продукції.

Екологічні критерії повинні:

- базуватися на екологічних характеристиках найкращої продукції та бути досяжними для 10 - 20 відсотків продукції обраної категорії, що представлена на національному ринку. Відсоток визначається в кожному конкретному випадку з метою просування найбільш екологічно чистої продукції та забезпечення достатнього вибору для споживача;

- враховувати загальний баланс між економічною вигодою та навантаженням на різних стадіях життєвого циклу продукції, у тому числі аспекти здоров'я та безпеки, а у разі необхідності - соціальні та етичні аспекти;

- обмежувати найбільш значний вид впливу продукції на навколишнє природне середовище та здоров'я людини і визначатися через суттєві екологічні аспекти продукції;

- бути придатними для проведення екологічної сертифікації згідно з вимогами Технічного регламенту;

- базуватися на достовірних даних та інформації про впливи на навколишнє природне середовище та здоров'я людини протягом життєвого циклу продукції для визначення екологічної переваги продукції відповідної категорії;

- бути встановленими в реально досяжних межах з урахуванням можливості та точності їх оцінювання;

- враховувати зауваження та пропозиції всіх зацікавлених осіб;

- бути гармонізованими з нормативно-правовою базою щодо відповідної категорії продукції при встановленні строків, визначень, методів випробовувань та технічної документації;

- враховувати державну політику розвитку відповідної галузі, до якої належить відповідна категорія продукції та екологічні критерії, встановлені для подібних категорій продукції.

Під час розроблення екологічних критеріїв необхідно використовувати якісні та кількісні показники для зменшення обмежень впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людини.

Проект екологічних критеріїв розробляється шляхом: проведення інвентаризації відповідних вхідних та вихідних потоків матеріалів, ресурсів та енергії; оцінювання потенційних впливів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини, пов'язаних з такими потоками; інтерпретації результатів інвентаризаційного аналізу та етапів оцінки таких впливів.

Особа, яка розробляє екологічні критерії, повинна розробити настанову для користувачів та органів з екологічного маркування щодо використання

екологічних критеріїв для оцінювання продукції відповідної категорії та настанову для використання екологічних критеріїв під час складання конкурсної документації для проведення державних закупівель продукції відповідної категорії.

Таким чином, кожне підприємство, що займається виробництвом продукції свинарства, і яке прагне бути в ланцюгу постачань для виробництва свинини на експорт, або реалізовувати продукцію в Україні, як екологічну, повинно розробляти власну систему забезпечення менеджменту довкілля, з використанням стандартів ДСТУ ISO 14001, та відповідні екологічні критерії. Крім того, екологічний менеджмент повинен відображати повний технологічний цикл виробництва і весь життєвий цикл продукції. Але перш за все керівництво підприємства повинно бути готовим до впровадження екологічної політики в межах виробництва. Для цього необхідно розробити екологічну політику підприємства, яка включає етапи, що схематично зображені на нижченаведеній схемі.

Рисунок 3. Схема основних процесів для розробки та впровадження екологічної політики на фермі з виробництва свинини

Щоб охопити весь життєвий цикл виробництва свинини при вирішенні екологічних питань в ідеалі, слід починати попередження негативного впливу цього виробництва ще на початку розроблення генплану тваринницької ферми. Генплан ферми повинен враховувати об'єм виробництва продукції, інфраструктуру, рельєфні особливості місцевості, розу вітрів. Все це повинно бути узгоджено з вимогами попередження негативного впливу результатів виробництва на довкілля.

Наступним, не менш важливим заходом в системі охорони довкілля ферми з виробництва свинини повинно бути використання таких стандартів міжнародної практики, як:

- належна виробнича практика (GMP);
- належна ветеринарна практика (GVP);
- належна сільськогосподарська практика (GFP);
- належна практика охорони довкілля (GEP);
- належна гігієнічна практика (GHP) та ін.

Ці практики повинні бути розроблені індивідуально для кожної ферми безпосередньо виробником продукції свинарства та зафіксовані на паперових носіях і ретельно виконуватись. Крім належних практик, на фермі необхідно дотримуватись основних вимог нормативів та національного законодавства, щоб управляти виробництвом безпечної свинини з урахуванням вимог до охорони довкілля.

На фермі повинна бути наступна детальна інформація про землі, що знаходиться у її використанні: топографічні дані, водовідведення, тип ґрунтів, глибина ґрунтової води, вид рослинності, санітарні розриви до житлових масивів та інших виробництв. Крім того, в системі заходів повинні бути дані про вплив результатів діяльності ферми на якість повітря, включно запахи, хімічні викиди, пил, шум, вплив на якість ґрунтових вод на ґрунт, на ерозію ґрунтів.

Годівля тварин характеризується такими суттєвими екологічними впливами, як виділення фосфору та азоту. Дуже важливим є також вплив стічних вод з ферми на хімічне та біологічне забруднення довкілля. Цьому також слід приділяти особливу увагу.

Кожен негативний чинник необхідно детально вивчати щодо ступеню його негативного впливу на довкілля та визначати на науковій основі ступінь ризику від цих чинників. За наслідками таких досліджень створюються екологічні критерії.

Все вищезазначене складає стратегію постійного керування небезпечними екологічними чинниками при виробництві свинини. Зазначені процедури управління екологією ферми з виробництва продукції свинарства повинні бути включені в систему управління безпечністю свинини – НАССР, оскільки ці дві системи являються взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими. За наслідками комплексного оцінювання виробництва свинини протягом її життєвого циклу розробляються екологічні індикатори, і за наступним економіко-математичним моделюванням – екологічні критерії для перевірки наглядовими органами права виробника отримувати знак екологічного маркування своєї продукції. Основні екологічні критерії для потреб виробників свинини наступні:

- генетика тварин;
- кормові компоненти та приготування кормів;
- концентрація поголів'я на 100 га орних земель, з метою контролю за концентрацією хімічних сполук у ґрунті при внесенні органічних добрив;
- зношеність технологічного обладнання ферми;
- стан мікроклімату в приміщеннях для утримання свиней: вміст аміаку, вуглекислого газу та ін.;
- ветеринарно-епізотологічний стан підприємства;

- продуктивність в кг чи тоннах свинини на кг /т використаних матеріалів;
- вода, кг /т спожита на кг /т виробленої свинини;
- змивна вода, кг /т на кг /т виробленого свинини;
- вода повторного використання в % до загальної кількості використаної води;
- електроенергія в ват/ к ват, що спожита на кг /т виробленої свинини;
- стічні води, кг /т на кг /т виробленої свинини;
- тверді відходи кг /т на кг /т виробленої свинини.

Таким чином, кожне сучасне підприємство повинно прагнути підвищити свою еко-ефективність. Екоефективність визначається рівнем використання власних ресурсів, власних коштів та зменшенням впливу екологічних впливів на довкілля. Екоефективність виробництва свинини включає зменшення експлуатаційних витрат та збільшення доходної частини за рахунок зменшення витрат енергії, води та викидів твердих відходів; зменшення витрат на очищення води. Вищезазначене повинно здійснюватись за використання новітніх економічно доцільних технологій.

Для отримання виробником продукції свинарства економічних переваг при реалізації вирощеної продукції обов'язковою умовою є підтвердження рівня екологічності його товару, тобто підтвердження цього шляхом проходження екологічної експертизи, отримання сертифікату та екологічного знаку.

Пропонуємо наступний порядок отримання екологічного логотипу:

1. Перевірка на можливість отримання екологічного знаку.

Отримати позначку екологічного маркування матиме право кожен продукт або послуга, що поставлятиметься для продажу, споживання чи використання в Україні або Європейському економічному торговому

просторі (Європейський Союз, а також Ісландія, Ліхтенштейн і Норвегія) і входить в одну з встановлених непродовольчих та немедичних груп товарів.

Заявку на отримання екологічного логотипу можуть подати виробники, підприємці, імпортери, постачальники послуг, оптові та роздрібні торговці. Роздрібні торговці можуть звернутися для отримання позначки екологічного маркування з продуктами під власною торговельною маркою.

2. Отримання консультації. Як тільки знайдено відповідну групу продуктів і вирішено оформити заявку слід негайно звернутися до Компетентного органу, який є незалежною організацією, що розглядає заявку.

Компетентний орган несе відповідальність за розгляд заявки та надання товарам або послугам екологічного логотипу, надає технічну підтримку і дає відповіді у випадку виникнення запитань щодо екологічних критеріїв. Компетентний орган у різних країнах може надати більш докладну інформацію про розгляд заявки.

Компетентний орган надає допомогу протягом всього процесу при проходженні експертизи, присуджує знак екологічного маркування і може допомагати при продажу продукції. У випадку виникнення питань заявник може звернутися до Компетентного органу до, під час і після подачі заявки. В якості компетентного органу виступатиме сертифікований за міжнародними стандартами Компетентний орган в Україні, що матиме право проводити екологічну сертифікацію та видавати міжнародні сертифікати.

3. Реєстрація. Для отримання екологічної ліцензії необхідно буде зареєструватися за визначеною електронною адресою на сайті Компетентного органу, потім завантажити онлайн-каталог «Керівництво користувача», що допоможе орієнтуватися в онлайн-системі. У разі виникнення проблем при використанні системи, слід буде зв'язатись з компетентним органом.

4. Збір даних. Для того щоб довести відповідність критеріям певної групи продуктів, необхідно буде надати досьє, що складається з декларацій, документів, специфікації і результатів тестів. Керівництво користувача для кожної товарної групи пояснюватиме, що потрібно надавати. Потрібно буде заповнити контрольний лист з екомаркування.

Компетентний орган повинен допомогти зрозуміти, які документи і результати тестів потрібні, а також які лабораторії мають право проводити тестування. Випробувальна лабораторія повинна бути акредитована відповідно ISO 17025 або еквіваленту. Список акредитованих лабораторій буде розміщений на сайті Компетентного органу та Європейської організації з акредитації. Заявник повинен буде покривати витрати на тестування і оцінку відповідності критеріям екологічного маркування..

5. Подання заяви. Після того, як заявка подана онлайн, необхідно буде зареєструвати документи в Компетентному органі. Протягом двох місяців з моменту отримання заявки, Компетентний орган буде оцінювати продукт з урахуванням критеріїв, встановлених для нього. Якщо документації буде недостатньо, заявник буде проінформований у необхідності надання додаткової інформації.

Компетентний орган матиме право відвідати і провести аудит виробничих умов заявника та достовірності поданої інформації.

Процедура екологічного маркування буде розроблена таким чином, щоб мати мінімальну вартість з метою зацікавлення підприємств для участі у схемі. Передбачається незначна вартість для підприємств малого та середнього бізнесу, мікропідприємств і компаній із країн, що розвиваються. Гарантована 20% знижка для компаній сертифікованих відповідно до ISO 14001.

6. Надання екологічного логотипу. Якщо продукція відповідає критеріям і досьє повне, Компетентний орган надає їй екологічний логотип

та повідомляє про це заявнику. Заявник може використовувати екологічний логотип на всі продукти, які відповідають критеріям і пов'язані рекламні матеріали.

Як тільки підприємець стане власником ліцензії, він несе відповідальність за відповідність критеріям екологічного маркування. Компетентний орган повинен пояснити, як часто він буде тестувати зразки продукції. Час від часу Компетентний орган може здійснювати інспекції та випробування продукції, що є гарантією збереження для споживачів екологічних переваг.

Виробник або постачальник повинен вести журнал за результатами тестувань та інші відповідні документи. Ця документація повинна бути доступна у будь-який час.

Якщо Компетентний орган отримує докази того, що протягом строку дії ліцензії, продукт не відповідає критеріям, він буде забороняти використання екологічного маркування на цей продукт.

Крок 7. Маркетинг продукту з екологічним маркуванням. Слід буде у повній мірі скористатись всіма перевагами екологічного логотипу використовуючи рекламу. Існує цілий ряд доступних маркетингових, рекламних та інформаційних матеріалів, які можна використовувати, щоб допомогти у просуванні продукту на ринок.

Після того, як продукту буде наданий екологічний логотип він буде відображатися у електронному каталозі і надасть можливість пробитися до своїх клієнтів, тому буде необхідно постійно оновлювати інформацію і фотографії про продукцію. Крім того слід рекламувати свою екологічну продукцію в точках продажів або через власні канали зв'язку.

3.8 Розробка пропозицій щодо підтримки виробників екологічної продукції свинарства.

Програми зеленої скриньки в Україні не мають специфічного спрямування на тваринницьку продукцію, окремі з них лише частково розповсюджуються на продукцію тваринництва. За оцінкою експертів [8] приблизне співвідношення обсягів підтримки „зелених” та „жовтих” програм становить за останні роки 1:3.

Згідно з Угодою про сільське господарство [18], що була прийнята 15 квітня 1994 року, “зелені програми”, для яких вимагається звільнення від зобов'язань щодо зменшення підтримки, повинні задовольняти основну вимогу, згідно з якою вони не повинні справляти спотворювального впливу на торгівлю чи на виробництво або такий вплив повинен бути зведений до мінімуму. Відповідно, всі заходи, для яких вимагається звільнення від зобов'язань, повинні відповідати таким основним критеріям:

- підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансуються за державний кошт (включаючи відмову уряду від отримання доходів), але не за кошти споживачів;

- наслідком підтримки не повинне бути надання цінової підтримки виробникам; а також відповідати зазначеним нижче критеріям та умовам, які визначаються особливостями окремих програм.

Заходи у цій категорії передбачають витрати (або відмову від отримання доходів) відносно програм, за якими сільському господарству або сільському населенню надаються послуги чи пільги, вони не передбачають прямих виплат виробникам або переробним підприємствам.

Наводимо перелік таких програм, але їх можна розширювати, вони повинні відповідати загальним критеріям, переліченим вище та умовам, що визначаються особливостями окремих програм:

- дослідження, в тому числі дослідження загального характеру, дослідження у зв'язку з програмами охорони навколишнього середовища, а також дослідницькі програми, що стосуються окремих товарів;

- боротьба зі шкідниками та захворюваннями, в тому числі заходи з боротьби зі шкідниками та захворюваннями загального і конкретного характеру, зокрема системи раннього попередження, карантин та винищення;

- послуги з навчання, в тому числі навчання загального характеру та підготовка спеціалістів;

- послуги з розповсюдження інформації та консультативні послуги, в тому числі надання засобів для полегшення передачі інформації та результатів дослідів виробникам і споживачам;

- послуги з інспектування, в тому числі загальні послуги з інспектування та інспектування окремих товарів для виявлення відповідності нормам охорони здоров'я, безпеки, рівня якості та стандартів;

- послуги з маркетингу і просування товару на ринок, в тому числі надання інформації про ринок, консультацій та послуг з просування, які стосуються окремих товарів, але не включають витрат на невизначені цілі, які могли б використовуватися продавцями для зменшення ціни продажу або надання безпосередньої економічної вигоди покупцям;

- послуги щодо створення інфраструктури, в тому числі: будівництво мереж забезпечення електроенергією, доріг та інших транспортних споруд, ринкових та портових споруд, потужностей для водозабезпечення, гребель та дренажних систем, а також роботи, пов'язані з програмами охорони навколишнього середовища. У всіх випадках кошти повинні надаватися лише на проведення капітальних робіт і не повинні надаватися на субсидування будівництва споруд на сільськогосподарських підприємствах, за винятком будівництва об'єктів інфраструктури загального

користування. Кошти не повинні надаватися на субсидування придбання сировинних матеріалів та поточні витрати або на фінансування пільгових розцінок для користувачів вищезазначених послуг.

Згідно вище переліченому в Україні по програмам “зеленої скриньки” у тваринництві в Україні фінансуються:

1. Загальні науково-дослідні роботи та розвиток і науково-дослідні програми, націлені на окремі види продукції, які включають бюджетні асигнування на фінансування досліджень і практичних розробок, фінансування пошукових та прикладних розробок, фінансування наукової частини державних, міжгалузевих та галузевих програм, фундаментальних досліджень наукових установ як загального характеру, так і тих, що стосуються окремих товарів, в тому числі і тваринницької продукції.

2. Боротьба з шкідниками і хворобами сільськогосподарських тварин, що включає протиепізоотичні заходи і заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами тварин.

3. Послуги по проведенню перевірок загального характеру і перевірки окремих продуктів для охорони здоров'я, безпеки, класифікації або стандартизації, що включають заходи по утриманню установ державної ветеринарної медицини, інспекцій.

4. Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів для виробничої тваринницької сфери села. Включає утримання вищих закладів освіти 1 та 2 рівнів акредитації, закладів освіти 3 та 4 рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти 3-4 рівня акредитації (академії, інститути, центри підвищення кваліфікації, перепідготовки, вдосконалення), інших закладів освіти. Підготовку спеціалістів–зоотехніків, зооінженерів, ветеринарних лікарів та інших спеціальностей, що обслуговують тваринницьку галузь.

5. Послуги з маркетингу та просування продукції на ринок, які

включають організацію державних виставкових заходів та виставок, рекламу та поширення інформації про продукти тваринного походження.

6. Програми з охорони навколишнього середовища, що надаються в рамках чітко визначених урядових програм охорони або захисту навколишнього середовища і залежать від виконання конкретних умов за такими урядовими програмами. Вартісна оцінка цього заходу знаходиться в межах витрат Державного бюджету по розділу “ Охорона навколишнього середовища ”. В основу розрахунків витрат по розділу Державного бюджету України “Охорона навколишнього середовища” покладено заходи, передбачені екологічними програмами, які затверджені в установленому порядку: “Охорона і раціональне використання земель”, “Створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг”, “Збереження природно-заповідного фонду”.

7. Програми регіональної допомоги - фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств, які знаходяться в особливо складних кліматичних умовах, а саме гірських та поліських районах. Виплати за програмою підтримки підприємств, що знаходяться у складних кліматичних умовах, не залежали від обсягу виробництва, від цін та обмежувалися додатковими витратами чи втратами доходів, які виникали у результаті ведення сільськогосподарського виробництва у відповідному регіоні. Також вони відповідають іншим критеріям параграфу 13 Угоди про сільське господарство. Кошти за цією програмою використовувалися на заходи, які послаблюють негативний вплив несприятливих природно-кліматичних умов відповідного регіону (боротьба з приморозками, посухою, крижаною кіркою).

Міністерство аграрної політики та продовольства України після вступу до СОТ повинно надавати нотифікації (повідомлення) про нові програми зеленої скриньки та їх відповідність специфічним Угоди про сільське

господарство (УСГ).

Ці заходи «зеленої скриньки» повинні відповідати двом основним критеріям:

1) вони не повинні викривляти торгівлю чи виробництво або ж цей вплив має бути мінімальним, тобто наслідком підтримки не повинне бути надання цінової підтримки виробникам;

2) ці заходи повинні реалізуватися через урядові бюджетні програми, а не за кошти споживачів.

Крім того, заходи зеленої скриньки поділяються на дві категорії: "загальні послуги", якщо вони не передбачають прямих виплат виробникам та надаються через послуги, та програми, які надаються через прямі бюджетні трансферти виробникам сільськогосподарської продукції.

Згідно з Угодою про сільське господарство СОТ до категорії програм «зеленої скриньки» відносяться також прямі виплати сільськогосподарським виробникам. Для того, щоб ці програми звільнялися від зобов'язань по скороченню підтримки, ці програми прямих платежів повинні відповідати всім переліченим нами вище критеріям (без винятків) В Україні в теперішній час застосовуються лише два напрямки з цього переліку - „ фінансова підтримка господарств, що знаходяться у складних кліматичних умовах ” як програма регіональної допомоги та програми охорони навколишнього середовища.

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що підтримка виробників екологічної продукції свинарства може бути здійснена:

- через програми охорони навколишнього середовища, шляхом прямих виплат сільськогосподарським виробникам;

- через програми підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів для виробничої тваринницької сфери села.;

- через надання послуг з маркетингу та просування продукції на ринок, які включають організацію державних виставкових заходів та виставок,

рекламу та поширення інформації про продукти тваринного походження;
- через фінансування програм досліджень.

Крім того, є сенс впровадити захід, який почали використовувати у розвинених країнах світу — надання переваги при державних тендерних закупівлях товарам, що мають екологічне маркування, тобто сприяти розвитку «зеленої економіки».

Пропонуємо наступні заходи щодо підтримки виробників екологічної продукції свинарства:

1. Дослідження та розвиток екологічного свинарства — через програми дослідження та розвитку, що спрямовані на підвищення продуктивності, переробки, зберігання, перевезень та реалізації продукції свинарства за умов виробництва та оцінювання життєвого циклу продукції згідно екологічних критеріїв.

2. Програми надання грантів з інновацій у тваринництві (свинарстві)-дослідження та розвиток підприємств з виробництва та переробки продукції тваринництва (свинарства) з метою покращання результативності від запровадження інноваційних екологічних технологій та підтримка інноваційних екологічних проектів.

3. Маркетингові програми з просування екологічної свинарської продукції на ринок — рекламування з метою збільшення продажу продуктів з екологічної свинини.

4. Допомога на структурну перебудову, яка надається через інвестиції — сприяння використанню енергозберігаючих технологій та ефективному та раціональному виробництву.

5. Допомога на модернізації ферм під екологічне виробництво, яка надається через субсидії або у вигляді пільгових відсотків по кредитах (interest concessions), закупка машин та обладнання, тварин, допомога для молодих фермерів.

6. Субсидії для екологічного виробництва - для досліджень на цю тему та виробникам, що переходять до методів екологічного виробництва.

7. Програми по підготовці, перепідготовці і підвищенні кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів для виробничої тваринницької сфери села через процес безперервного навчання експертів з екологічного оцінювання викладачів, персоналу технологічних процесів та продукції у свинарстві, еко-аудиторів, інспекторів, менеджерів, експертів, бізнес-керівників.

8. Підтримка товаровиробників екологічної продукції свинарства через «зелені» державні тендерні закупівлі (наприклад, для закладів освіти, охорони здоров'я, іншої інфраструктури), що може складати близько 10–20% від загальних тендерних закупівель. При здійсненні таких закупівель Уряд можуть встановлювати певні правила, зокрема, відсоток викидів шкідливих газів, забруднення ґрунтів, критерії енергоефективності та ін. для товарів, що купуються в рамках державних тендерних закупівель. Це сприятиме переходу до «зеленої економіки».

Розвинені країни вважають маркування з інформацією про екологічні властивості товару (еко-маркування) важливим інструментом охорони довкілля через підвищення попиту на екологічно дружню продукцію і, отже, заохочення виробників, що застосовують «зелені» методи виробництва.

Концепція «зеленої економіки» або «зеленого росту» набуває все більшої популярності і викликає бурхливі дискусії. Хоча точного офіційного визначення цього терміна досі немає, в документах ЮНЕП (Програма Організації Об'єдинених Націй по оточуючій середі -United Nations Environment Programme) під «зеленою економікою» мається на увазі система видів економічної діяльності, пов'язаних з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини в довгостроковій перспективі, при цьому не піддаючи майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту.

В Україні «зелена економіка» перебуває в стадій формування та розвитку. Так, 11 жовтня 2012 року представниками Міністерства екології та природних ресурсів України було укладено Угоду з громадськими організаціями про співробітництво щодо розвитку в Україні системи екологічно безпечного споживання та екологічного маркування відповідно до міжнародних та європейських вимог.

Реалізація основних положень Угоди передбачає об'єднання зусиль з метою підвищення рівня обізнаності та інформованості бізнес-організацій та споживачів у сфері технічного регулювання в галузі охорони довкілля, екологічного управління, технологій більш чистого виробництва та екологічно дружнього споживання.

Одним з напрямів співпраці в рамках Угоди є забезпечення ґрунтового, прозорого та доступного механізму інформування споживачів про екологічні переваги продукції та досягнення пріоритетних цілей та завдань Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» в частині, що стосується:

- переходу на добровільний принцип застосування національних і регіональних стандартів;
- запровадження інтегрованого контролю за безпекою харчових продуктів за принципом «з лану – до столу» на основі міжнародних та європейських стандартів;
- розвиток системи екологічної сертифікації та маркування продукції;
- забезпечення розширення доступу української продукції на зовнішні ринки;
- поліпшення захисту прав споживачів.

ВИСНОВКИ

1. На даний час в Україні немає підприємств тваринницького профілю в галузі свинарства, сертифікованих за вимогами Єврокомісії, до останнього часу не розкрито питання щодо послідовної адаптації до вимог СОТ та можливостей зміни акцентів регуляторного впливу держави на підтримку галузі свинарства в умовах членства в СОТ.

2. Існує термінова необхідність проведення аналізу структури вимог до систем підтримки ринків свинарства, механізмів контролю виробництва та допущення продукції до ринкового обігу, інформаційного забезпечення регуляторного комплексу державної підтримки галузі згідно вимог СОТ з метою розробки механізму державної підтримки галузі свинарства згідно вимог СОТ та визначення інструментів його регулювання.

3. Щорічні зростання обсягів бюджетних асигнувань та податкових пільг сільському господарству України не призводять до покращення економічних показників роботи сільськогосподарських товаровиробників. Так, у 2000-2009 рр. обсяги державної фінансової підтримки галузі зросли у 3,8 рази, а обсяги виробництва валової продукції сільського господарства зросли лише в 1,2 рази, що є свідченням низької ефективності державної фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва.

4. Визначено про необхідність невідкладного створення та міжнародної акредитації Національного Повноважного (Компетентного) Органу з безпечності кормової та харчової продукції, за національними зобов'язаннями по СОТ, що передбачає формування та функціонування за європейськими правилами в кожній країні відповідної структури, заснованої на виборній основі до складу якої входять Наукові Комісії, що забезпечують новітні системи інституційного забезпечення аграрного ринку з оцінювання та організації усього комплексу управління ризиками по напрямках врегулювання ринків.

5. Для України, яка є членом світової організації торгівлі, державна підтримка галузі свинарства можлива через програми «зеленого кошику» (маркетинг, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників, прикладні розробки у сфері розвитку сільськогосподарського виробництва, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, програма селекції у тваринництві) та «синього кошику» (витрати на фіксовані сільськогосподарські площі або фіксоване поголів'я, внутрішня державна підтримка, шляхом підтримки виробництва продукції свинарства, фермерських господарств, підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та часткову компенсацію вартості обладнання)..

6. Проведені дослідження свідчать про можливість розробки програм державної підтримки галузі свинарства у більшій мірі через програми «зеленого кошику», так звану «зелену економіку», яка в Україні перебуває в стадій формування та розвитку - 11 жовтня 2012 року представниками Міністерства екології та природних ресурсів України було укладено Угоду з громадськими організаціями про співробітництво щодо розвитку в Україні системи екологічно безпечного споживання та екологічного маркування відповідно до міжнародних та європейських вимог.

7. Вважаємо, що основними напрямом розвитку свинарства в Україні в умовах СОТ, що підлягатиме державній підтримці, є заснування стратегії постійного керування небезпечними екологічними чинниками при виробництві свинини - кожне підприємство, що займається виробництвом продукції свинарства, і яке прагне бути в ланцюгу постачань для виробництва свинини на експорт, або реалізовувати продукцію в Україні, як екологічну, повинно розробляти власну систему забезпечення менеджменту докільця, з використанням стандартів ДСТУ ISO 14001, та відповідні екологічні критерії. Крім того, екологічний менеджмент повинен

відображати повний технологічний цикл виробництва і весь життєвий цикл продукції.

8. Основні екологічні критерії для потреб виробників свинини наступні: генетика тварин; кормові компоненти та приготування кормів; концентрація поголів'я на 100 га орних земель, з метою контролю за концентрацією хімічних сполук у ґрунті при внесенні органічних добрив; зношеність технологічного обладнання ферми; стан мікроклімату в приміщеннях для утримання свиней: вміст аміаку, вуглекислого газу та ін.; ветеринарно-епізоотологічний стан підприємства; продуктивність в кг чи тоннах свинини на кг/т використаних матеріалів; вода, кг/т спожита на кг/т виробленої свинини; змивна вода, кг/т на кг/т виробленого свинини; вода повторного використання в % до загальної кількості використаної води; електроенергія в ват/к ват, що спожита на кг /т виробленої свинини; стічні води, кг/т на кг/т виробленої свинини; тверді відходи кг /т на кг /т виробленої свинини.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Пропонуємо наступні заходи щодо державної підтримки галузі свинарства в Україні через наступні програми:

1. Дослідження та розвиток екологічного свинарства — через програми дослідження та розвитку, що спрямовані на підвищення продуктивності, переробки, зберігання, перевезень та реалізації продукції свинарства за умов виробництва та оцінювання життєвого циклу продукції згідно екологічних критеріїв.

2. Програми надання грантів з інновацій у тваринництві (свинарстві)-дослідження та розвиток підприємств з виробництва та переробки продукції тваринництва (свинарства) з метою покращання результативності від запровадження інноваційних екологічних технологій та підтримка

інноваційних екологічних проектів.

3. Маркетингові програми з просування екологічної свинарської продукції на ринок — рекламування з метою збільшення продажу продуктів з екологічної свинини.

4. Допомога на структурну перебудову, яка надається через інвестиції — сприяння використанню енергозберігаючих технології та ефективного та раціональному виробництву.

5. Допомога на модернізації ферм під екологічне виробництво, яка надається через субсидії або у вигляді пільгових відсотків по кредитах (interest concessions), закупка машин та обладнання, тварин, допомога для молодих фермерів.

8. Субсидії для екологічного виробництва - для досліджень на цю тему та виробникам, що переходять до методів екологічного виробництва.

9. Програми по підготовці, перепідготовці і підвищення кваліфікації спеціалістів і робочих кадрів для виробничої тваринницької сфери села через процес безперервного навчання експертів з екологічного оцінювання викладачів, персоналу технологічних процесів та продукції у свинарстві, еко-аудиторів, інспекторів, менеджерів, експертів, бізнес-керівників.

8. Підтримка товаровиробників екологічної продукції свинарства через “зелені” державні тендерні закупівлі (наприклад, для закладів освіти, охорони здоров'я, іншої інфраструктури), що може складати близько 10–20% від загальних тендерних закупівель. При здійсненні таких закупівель Уряд можуть встановлювати певні правила, зокрема, відсоток викидів шкідливих газів, забруднення ґрунтів, критерії енергоефективності та ін. для товарів, що купуються в рамках державних тендерних закупівель. Це сприятиме переходу до «зеленої економіки».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агропромисловий комплекс у системі зовнішньоекономічної діяльності в Україні/ [Саблук П.Т. та ін]; за ред. П.Т.Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 242 с.
2. Аграрний сектор України на шляху до євроінтеграції: [Монографія] / [Бетлій М.]; за ред. О.М. Бородіної. - Ужгород: ІВА, 2006. - 496 с.
3. Волівач В.О. До питання формування системи біоекономіки України/ В.О.Волівач, М.В. Козловська, О.І. Кравченко// Науково-практичний журнал Інституту розвитку аграрних ринків «Теорія і практика ринків». – №1. – 2011. – С.64-67.
4. Гуменний В.Д. Вимоги СОТ до аграрного ринку, проблеми ідентифікації тварин/ В.Д. Гуменний, М.В.Козловська, О.І. Кравченко/ Свинарство. – 2009. - Вип. 57. – С. 26-32.
5. Гуменний В.Д. Методологія формування національної системи виробничого та ринкового контролю якості продукції тваринництва й збереження біологічного різноманіття в умовах СОТ/ В.Д. Гуменний, М.В. Козловська, О.І. Кравченко//Науково-технічний бюлетень №102/Інститут тваринництва УААН. – Х., 2010. – С.262-268.
6. Гуменний В. Нормативні передумови вступу до СОТ/ В. Гуменний, М. Козловська// Тваринництво України. – 2009. - № 7.– С. 36-38.
7. Державне регулювання економіки: [навчальний посібник] / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко [та ін.; вид. 2-ге, допрац. і доповн.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 440 с.
8. Державна підтримка галузі тваринництва відповідно до вимог СОТ / В.Є. Андрієвський В.Є. [та ін.] // Науково-практичний збірник “Посібник українського хлібороба”. - Київ, 2008. - С.274-289.

9. Довідник міжнародних стандартів для органічного агровиробництва / [Капшик М. В. та ін.]; за ред. М.В. Капшика – К.: СПД Горобець Г.С., 2007. – 356 с.

10. Запровадження в Україні практики екологічного маркування сільськогосподарської продукції/ О.І. Кравченко О.І. [та ін.]// – Тваринництво сьогодні. - 2012. - №5. – С.18-25.

11. Інтернет ресурс EU “Ecolabel”/ - Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>

12. Козловська М.В., Кравченко О.І., Гетья А.А.Запровадження досвіду країн – членів СОТ при формуванні національної системи електронних реєстрів у товарному та племінному тваринництві/ // Міжнародний тематичний науковий збірник „Свинарство”. – Вип.58. – 2010. – С.95-201.

13. Кравченко О.І. Заснування інноваційної платформи біоекономіки в аграрному секторі за умов євроінтеграції/ О.І.Кравченко, О.І. Павлов, М.В. Козловська// Таврійський науковий вісник. - Херсон, 2011. - Вип.73. ч.2. - С.319-325.

14. Кучинська В.В. Формування системи технічного регулювання аграрного ринку, збереження біорізномаяття та генофонду тварин/ В.В. Кучинська, В.Д. Гуменний, М.В. Козловська// Історія освіти, науки і техніки в Україні / Матеріали п'ятої конференції молодих учених та спеціалістів. 28 травня 2009 року. З нагоди 125–річчя створення Полтавського інституту агропромислового виробництва ім. М.І. Вавилова УААН.– К.: 2009.– С. 115-117.

15. Методичні підходи при запровадженні в Україні процесу екологічного маркування продукції/ О.І. Кравченко О.І. [та ін.]// Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького С.З. – 2012. – Т.14, №2 (52), Частина 3. – С.75-82.

16. Смыслов С.Ю. Прогнозування ефективного виробництва свинини/ Свинарство. -2008. – вип.56. – С.123-127

17. Технічний регламент з екологічного маркування / Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 року № 529. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/529-2011>.

18. Угода про сільське господарство. Офіційний вісник України від 12.11.2010, № 84, стор. 313, стаття 2989 . – Режим доступу :http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_005/card6#Public

19. Юхновський І.Р. Стратегія розвитку України/ І.Р.Юхновський. – К.: Державне управління справами, 2006.- 70 с.